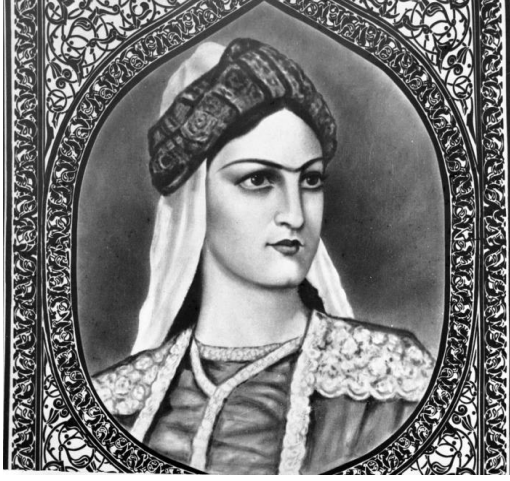

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI MƏDƏNİYYƏT VƏ TURİZM
NAZİRLİYİ
F. KÖÇƏRLİ ADINA RESPUBLİKA UŞAQ KİTABXANASI
ELMİ-METODİKA ŞÖBƏSİ**

Məhsəti Gəncəvinin 900 illik yubileyi
münasibəti ilə

**Dünya şöhrətli rübailər ustası Məhsəti Gəncəvi
metodiki vəsait**

BAK I – 2013

Tərtib edəni: Ruhiyyə Məmmədli – F.Köçərli adına Respublika Uşaq
Kitabxanası elmi-metodika şöbəsinin baş kitabxanaçısı

Redaktor: Fizurə Quliyeva – F.Köçərli adına Respublika Uşaq
Kitabxanasının direktoru

Tərtibçidən

Azərbaycan poeziyasının tanınmış nümayəndəsi Məhsəti Gəncəvinin ədəbiyyatımız tarixində özünəməxsus yeri vardır. Şairənin ədəbi şəxsiyyəti Şərq qadınının fikir və mənəvi azadlığının parlaq təcəssümü kimi Qərb şərqşünaslarının əsərlərində çox yüksək dəyərləndirilmişdir. Məhsəti Gəncəvinin yaradıcılığının 900 illik yubileyi YUNESKO-nun görkəmli şəxsiyyətlərin və əlamətdar hadisələrin qeyd olunması proqramına daxil edilmişdir. 9 əsrdir Məhsətinin hər biri çiçək kimi sevimli, həyat şövqü ilə dolu rübailəri nəsil-nəsil insanlarımızın zövqünü oxşayır, ruhunu təzələyir. O, şeirləri, xüsusilə fəlsəfi dərinliyi ilə seçilən rübailəri ilə oxucularda həyata məhəbbət oyadır, onları nikbinliyə, dünyanın gözəlliklərindən ilham almağa çağırır. Azərbaycan poeziyasının inkişafına töhfələr vermiş şairə Məhsəti Gəncəvinin yaradıcılığının 900 illik yubileyi Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin sərəncamına əsasən kitabxanalarda və məktəblərdə bu münasibətlə tədbirlər keçirilir, metodik vəsaitlər hazırlanır.

Bu vəsaiti Məhsəti Gəncəvinin 900 illiyi münasibətilə sizə təqdim edirik. Vəsaiti sizə təqdim etməkdə əsas məqsədimiz oxucuların Məhsəti Gəncəvi haqqında olan məlumatlarını daha da artırmaqdır. **“Dünya şöhrətli rübailər ustası Məhsəti Gəncəvi”** adlanan metodik vəsait “Giriş” və “Keçiriləcək tədbirlər” hissəsindən ibarətdir. Vəsaitin “Giriş” hissəsində Məhsəti Gəncəvinin həyat və yaradıcılığından söhbət açılır. Vəsaitin ikinci hissəsində kitabxanalarda keçiriləcək tədbirlərdən bəhs olunur.

Məhsəti Gəncəvinin yaradıcılığının 900 illik yubileyinin keçirilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı

Zəngin ənənələrə malik çoxəsrlik Azərbaycan poeziyasının tanınmış nümayəndəsi Məhsəti Gəncəvinin ədəbiyyatımız tarixində özünəməxsus yeri vardır. Onun yaratdığı söz sənəti nümunələri insanı ucaldan yüksək bəşəri duyğular, nikbin ruh və dərin lirizmlə səciyyələnərək geniş şöhrət tapmış, sonrakı dövrlərdə bədii zövqün formalaşmasına mühüm təsir göstərmişdir. Şairənin ədəbi şəxsiyyəti yaradıcı Şərq qadınının fikir və mənəvi azadlığının parlaq təcəssümü kimi Qərb şərqşünaslarının əsərlərində çox yüksək dəyərləndirilmişdir. Məhsəti Gəncəvinin yaradıcılığının 900 illik yubileyi YUNESKO-nun görkəmli şəxsiyyətlərin və əlamətdar hadisələrin qeyd olunması proqramına daxil edilmişdir.

Azərbaycan poeziyasının inkişafına töhfələr vermiş şairə Məhsəti Gəncəvinin yaradıcılığının 900 illik yubileyinin qeyd olunmasını təmin etmək məqsədi ilə, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 109-cu maddəsinin 32-ci bəndini rəhbər tutaraq qərara alıram:

1. Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi, Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyi və Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Gəncə Şəhər İcra Hakimiyyəti ilə birlikdə, Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin təkliflərini nəzərə almaqla, Məhsəti Gəncəvinin yaradıcılığının 900 illik yubileyinə həsr olunmuş tədbirlər planını hazırlayıb həyata keçirsin.
2. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti bu sərəncamdan irəli gələn məsələləri həll etsin.

İlham Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 16 yanvar 2013 – cü il

Giriş

Klassik Azərbaycan ədəbiyyatının görkəmli nümayəndələrindən biri Məhsəti Gəncəvidir. Onun yazıb-yaratdığı dövrdən 900 il keçməsinə baxmayaraq şeirləri bu gün də sevilə-sevilə oxucularına zövq verir, dünyanın gözəlliklərindən ilham almağa çağırır. Məhsəti xanım Azərbaycan ədəbiyyatının çiçəkləndiyi bir dövrdə yaşamışdır. Bu dövrdə Nizami, Xaqani kimi dahi sənətkarlar yetişmiş, Əbül-Üla, Mücrəddin kimi şairlər yazıb-yaratmışlar.

Təqribən 1113-cü ildə Azərbaycanın qədim mədəniyyət mərkəzlərindən olan Gəncə şəhərində dünyaya göz açmış Məhsəti, uzun və səmərəli ömür sürmüş, müasiri dahi Nizami kimi mükəmməl təhsil almış, poeziya, fəlsəfə, musiqi, şahmat və başqa sahələrdə dövrünün kişi sənətkarlarından heç də geri qalmamışdır. Onun müxtəlif qaynaqlardan toplanmış 200-dən artıq rübaisi Orta əsrlər Azərbaycan renessansının klassik örnəkləri cərgəsində özünə əbədi yer tutmuşdur. XII əsr Azərbaycan ədəbiyyatının görkəmli nümayəndəsi, şeir məktəbinin yaradıcılarından biri olan Məhsəti Gəncəvi ədəbiyyatımızın inkişafında mühüm rolunu oynayan sənətkarlardandır. Bəli, şeirimizin Məhsəti adlı bir gözəl xanımı, bir şux gəlini var ki, o, ən aydın həqiqət, ən sevimli, ən əbədi varlıqdır. O, ulu nənəmiz və müasirimiz, böyük Nizaminin çağdaşı və qız qardaşı Məhsətidir. Məlumdur ki, Azərbaycan klassik ədəbiyyatı yüksək bəşəri ideallar, təmiz, müqəddəs və xeyirxah hissələr xəzinəsidir.

Bu il anadan olmasının 900 illiyi ölkəmizdə, eləcə də YUNESCO səviyyəsində geniş qeyd olunacaq mütəfəkkir şairənin əsərləri əsrlər sonra da aktualdır, sevilə-sevilə oxunur. O, şeirləri, xüsusilə fəlsəfi dərinliyi ilə seçilən rübailəri ilə oxucularda həyata məhəbbət oyadır, onları nikbinliyə, dünyanın gözəlliklərindən ilham almağa çağırır. Məhsəti Gəncəvi xalqını tərkidünyalıqdan, zahidlik və vaxtı keçmiş adət-ənənələrdən uzaq olmağa səsləyir. Şairənin həyatı haqqında mübahisəli fikirlər üstünlük təşkil edir. Məhsətinin tarixi şəxsiyyət olması, Ömər Xəyyamdan əvvəl və yaxud da sonra yaşaməsi haqqında bəzi məlumatlar meydana çıxır. Məhsəti dövründən başlayaraq onun haqqında bəzi məlumatlar verilmişdir. Böyük Azərbaycan şairi Nizami Gəncəvinin “Xosrov və Şirin” poemasının müqəddiməsində, sufi şair olan Fəridəddin Əttarın “İlahinamə” əsərində də Məhsətinin adı çəkilmişdir.

İlk dəfə Mirabbas Mirbağırzadə XX əsrin 20-30-cu illərində Məhsətidən söhbət açmış və bildirmişdir ki, şairənin anadan olma tarixi məhz “Əmir Əhməd və Məhsəti” dastanında verilmişdir. Məhsətinin 20 yaşı olduğu zaman Sultan Mahmud Səlcuqinin (1117-1132) sarayı ilə əlaqəsi olmuşdur.

Mirabbas Mirbağırzadə belə bir nəticəyə gəlmişdir ki, Məhsəti 1097-1098-ci ildə anadan olmuşdur. Amma son tədqiqatlar göstərir ki, Məhsəti 1089-cu ildə Gəncədə anadan olmuş, mükəmməl səviyyədə təhsil almış, Şərq ədəbiyyatı və musiqisinə böyük ehtiram göstərmişdir. Məhsəti lirikasının əsasını məhəbbət təşkil edir. Rübailərində humanizm, dünyəvilik, nikbinlik öz əksini tapır. Şairə məhəbbəti yüksək, nəcib bir hiss kimi ifadə etmişdir. Onun yaradıcılığında şərq qadınının azad və xoşbəxt həyatı haqqında arzuları da əks olunmuşdur.

Məhsətinin ən böyük nailiyyəti, bir ömür bahasına qazandığı ən başlıca xoşbəxtliyi budur ki, o, şairə olaraq əbədi dirilik, ölməzlik qazandı. Məhsəti hüsnüylə, təravətli rübailəriylə, sətrəndəki istedadıyla, musiqidəki səriştəsiylə, büründüyü şöhrət və diqqət haləsiylə tarix içində, doğrudan da, xanımlar xanımı kimi ucaldı.

İlk dəfə olaraq Səhab Tahiri tərəfindən Məhsətinin müxtəlif mənbələrdən rübai, qitə və qəzəlləri toplanmış və 1957-ci ildə 200-ə yaxın şeir parçasından ibarət divanını tərtib etmişdir. XI əsrin sonları XII əsrin əvvəllərində yaşamış Məhsəti Gəncəvi Azərbaycan intibahının parlaq nümayəndəsi və həqiqətidir.

Ecəzkar qadın qəlbinin ülvî duyğularını əks etdirən, duyan, könüllərdə sönməz, silinməz izlər buraxan, qadın ürəyinə xas olan kövrəklik, cəsarət, səmimilik, mehribanlıq kimi müsbət keyfiyyətlər klassik Azərbaycan qadın şairlərinin yaradıcılığının müqəddəs ideali olmuşdur. Qadın şairlərimiz öz duyğularını, hisslərini şerin dili ilə əbədləşdirərək, ürəklərinin şeirə dönmüş dəyünlərini yadigar qoyub getmişdir.

Məlumdur ki, Azərbaycan klassik ədəbiyyatı yüksək bəşəri ideallar, təmiz, müqəddəs və xeyirxah hislər xəzinəsidir. Cüng və təzkirələri bəzəyərək dillərdə gəzən, titrək bir qəlbin çırıntılarını əks etdirən qadın şairlərimizin şeirləri, rübailəri, qəzəlləri xalqın qəlbinə yol tapmış, dildən-dilə, nəsil-dən-nəslə keçərək bu günə qədər gəlib çatmışdır. “XII yüzildə dünyanın heç bir xalqının ədəbiyyatında Məhsəti qüdrətli, Məhsəti səviyyəli və Məhsəti istedadlı bir qadın şair görünür” – deyən monoqrafiya müəllifi Rafael Hüseynov haqlı olaraq Məhsətinə yalnız Şərqi deyil, bütün dünya ədəbiyyatının bəzəyi olmağa layiq hesab edir.

Məhsəti tərəqqidə olan, intibah havasıyla nəfəs alan, əlvan, səs-küylü, get-gəli bol, bazarları rəvaclı, mədəni yüksəlişin qanadlarında uçan Gəncədə yaşadı. Bu şəhərdə hörmət-izzət, sevgi də gördü, təntənəli yığıncaqlara dönə-dönə qonaq da çağırıldı, qonşu ölkələrin şəhərlərinə saygılı mehman, şair kimi səfərlərə də çıxdı. Dostlarla, pərəstişkarlarla əhatə olundu, həyatın dadlarından, zövqlərindən bəhrələndi. Bu intibah şəhərində Məhsətinin başçılıq etdiyi şairlər məclisi də vardır. Azərbaycanın poetik məclislərindən danışarkən bu şairlər yığnağının adı ilkin anılmalıdır. Rəziyyə Gəncəvi, Doxtərə – Səti, Doxtərə – Salar, Doxtərə Gavə, Doxtərə – Xətib... Gəncədə Məhsətiylə yanaşı qələm çalurdılar və bu, tək ədəbiyyat tariximiz üçün deyil, həm də ümumən ictimai həyatımızın dünənindəki işıqlı, mədəniyyət baxımından vacib bir hadisənin dərk üçün vacibdir. Məhsəti özü şəhər mədəniyyətinin elçisi olan kimi, onun rübailəri də əsil şəhər poeziyası, Azərbaycan ədəbiyyatı nümunələri idi.

Ədəbiyyatşünasların fikrincə şəhər həyatının, şəhər mədəniyyətinin əsasını təşkil edən əsnaf təbəqəsini – sənət və peşə sahiblərini klassik şeirimizdə Məhsəti səmimiyyəti və Məhsəti qüdrəti ilə öyən ikinci sənətkar yoxdur. O, yaradıcılığının böyük bir hissəsini məhz bu zümrəylə bağlayaraq sənətkarlardan ibarət zəngin obrazlar yaratmışdır. Məhsəti irsinə bu prizmadan baxarkən onun əsil sənətkar böyüklüyünü anlayırıq və ədəbi hünərinin mahiyyətini dərk edirik. Məhsəti o sənətkarlarımızdandır ki, poetik yadigarlarının bəxtinə sərhədlərdən çıxmaq, ölkələr aşmaq və hər yerdə də qonaq kimi deyil, doğma kimi qarşılanmaq düşür.

Məhsəti rübailərinin benqal dilinə tərcümə edən Bitəşok Bhottoçarco yazırdı: “Şeirlər orta əsrlərin müsəlman Şərqi şəraitində, yəni qadınların hələ çadra altında gəzdiyi bir şəraitdə yazılsa da, bugünkü həyatla səsləşir. Məhsəti xanım Gəncəvi dərin lirik və fəlsəfi düşüncələrin məhsulu olan bu rübailərini bizim üçün qoyub getmişdir”

Məhsəti Gəncəvinin ən böyük nailiyyəti, bir ömür bahasına qazandığı ən başlıca xoşbəxtliyi budur ki, şair olaraq əbədi dirilik, ölməzlik qazandı.

Bu gün Məhsətinin danışdığı dillərin sayı çoxdur. İndi onun rübailəri farsca və azərbaycanca nəşr olunur. Gəncəli şairənin poetik yadigarlarının sərhədi getdikcə böyüyür. Rübailər almancaya, fransızcaya, ingiliscəyə, italyancaya çevrilib. Bir sözlə, Məhsəti şöhrətinin, Məhsəti fəthlərinin fəzaları hüdudsuzdur.

Ədəbiyyat tariximizin bu mübariz, bənzərsiz şairəsini dərindən öyrənmək, onunla bağlı mübhəmləri aydınlığa çıxarmaq, bolluca suallara cavablar vermək borcumuzdur. Məhsəti rübailərinin əksəriyyəti məhəbbətə həsr olunmuşdur. Bu rübailərdə sevən bir qəlbin həyəcanlarını, saf və real bir eşqin ifadəsini görürük. Dərin mənalı rübailəri Yaxın Şərqi hər tərəfinə yayılaraq, Məhsətinin həyatı, yaradıcılığı və şeirləri əsasında “Məhsəti və Əmir Əhməd” adlı dastan yaranmışdır. Məhsəti ilə Gəncə xətibinin oğlu Əmir Əhmədin müşairəsi əsasında yaranan bu dastanın əlyazması nadir nüsxə olmaqla XV əsrdə yazılmışdır.

“Məhsəti və Əmir Əhməd” dastanından çıxış edən müəllif yazır: “Deyirlər ki, Gəncə şəhərində Məhsətidən yaxşı şətrənc oynayan yox idi.” Tarixi qədim olan şahmat oyununa Şərq ölkələrində, xüsusən qadınların hələ orta əsrlərdə maraq göstərdiklərini bilirik. Şərq qadınları şahmat oynamaqda yüksək istedad sahibi olmuşlar. Bu müdrək oyunla maraqlanan sevimli şairəmiz Məhsəti Gəncəvi olmuşdur. Əmir Əhmədlə şahmat taxtası arxasında oyun zamanı Məhsətinin əqil və fərasəti, istedad və bacarığı sayəsində bədahətən dediyi rübailər onun şahmat oyununun incəliklərinə vararaq, ondan zövq almaq bacarığını göstərir.

Azərbaycan qızının yüksək şahmat istedadı alman alimi, şərqşünas F.Meyerin də diqqətini cəlb edir. 1963-cü ildə Visbadəndə alman dilində nəşr etdirdiyi “Gözəl Məhsəti” kitabında o, şairənin həyat və yaradıcılığını öyrənmək, onun ədəbi irsini toplayıb nəşr etmək sahəsində faydalı addım ataraq, Məhsətinin Gəncədə doğulduğunu, onun şair, musiqişünas, xanəndə olduğunu, həm də çox gözəl arfa çaldığını göstərmişdir.

Məhsəti öz dövrünün humanist poeziyası ilə yaxından bağlı olduğundan insanı, onun gözəlliyini, istək və arzularını ifadə etmiş, onun həyat eşqinə, duyğularına bəraət qazandırmışdır. Rübai ilə nəfəs alan, onunla yaşayan Məhsəti “Mənimsə kəbinim bir rübaidir” – deyir.

Məhəbbət nəğmələri yaradan şairə səmimi, təmiz insan münasibətlərini təmsil edərək, sevən qəlbin çırıntılarını, sevincini rəngarəng boyalarla qələmə alır. O, rübailərində elm və sənət adamları ilə yanaşı, sadə zəhmət adamlarını sənətkar, peşəkar və xırda tacir təbəqəsini vəsf edən şəhraşubları ilə də ədəbiyyat tariximizdə birinci şəhraşubun söz ustası kimi tanınır. İnsanın əməyi, işi, gücü, fəaliyyəti tərənnüm edilən şəhraşublar Məhsəti qələminin ən uğurlu inciləridir.

Rafael Hüseyinov yazır: “Məhsətinin şeirlərini oxuduqca sezirsən ki, bu səs qadın səsidir... Mən qadınam və mən də duymağa, sevməyə, nifrət etməyə, öz sözümü deməyə layiqəm. Və həm də qadirəm”. Bu səsə, bu nəfəsdə qadın şəxsiyyətinin, qadın ləyaqətinin, istedadının ucalığının sönməz alovunu, məşəlini görürük. Şairənin müəmmalar zəncirini xatırladan həyat və yaradıcılığını izləyən Rafael Hüseyinov onun xəyal, mif, əfsanə olması barəsindəki yanlış qənaətləri, dolaşıqlıqları elmi cəhətdən araşdırıb Məhsətinin gerçək şəxsiyyət olması haqqındakı həqiqəti üzə çıxarmışdır. Məhsəti surətinə müraciət edən rəssamlarımız, heykəltəraşlarımız öz düşüdükləri kimi bu obrazı yaratmışlar.

Vüqar və əzəmət ilə nəzər diqqəti cəlb edən, Gəncənin qiymətli incisi sayılan musiqişünas şairə Məhsəti xanımın şeir dünyamızda öz dəsti xətti var.

Məhsətiyəm oldum gözəllərə tağ,

Hüsnümü vəsf edir Xorasan, İraq.

deyən şairənin ömür yoluna nəzər saldıqda görürük ki, həqiqətdən də Məhsəti xanımlar xanıdır.

Tədqiqatçılar dastanda adı keçən Əmir Əhməd də tarixi şəxsiyyət olmasını təsdiqləyir: “Əmir Əhməd də tarixi vəsiqələrin danılmaz təsdiqləməsinə müvafiq olaraq yaşamış, yaratmış, söz tariximizdə iz qoymuş bir sənətkardır”. XII əsrdə yaşayıb – yaratmış Məhsəti Gəncəvi və müasirlərinin ədəbi irsi o vaxtdan indiyədək yalnız bədii sözə məftun olan, onu oxumaqdan, dinləməkdən, əzbərləməkdən zövq alanları deyil, şərqşünasları, ədəbiyyat tarixçiləri və nəzəriyyəçilərini də daim cazibəsində saxlayıb. Məhsəti irsini sevimli edən, bu irsə müasirlik qazandıran cəhətlər şairənin poetik irsindəki əsas istiqamətlərin məhəbbət lirikası, sosial motivlər, fəlsəfi düşüncələr, xalq gülüş mədəniyyətinin inikasının olmasıdır. Məhsəti irsi rübailər toplusu deyil, bir düşüncədən, vahid poetik üslubdan doğan ədəbi hadisədir. Məhsəti Gəncəvinin tərcümeyi-halı şeirləridir. Şairə ən çox sevilən, ən çox mübahisələr doğuran və ən az öyrənilmiş söz ustalarındandır.

Məhsəti Gəncəvi həqiqi bir şairə oldu, dünyanı daha dərindən duydu, hiss etdi, insan ağrılarına biganə qala bilmədi... Bu böyük xoşbəxtlik idi ki, ona nəsib olmuşdu.

Azərbaycan rübaiçiliyinin hələ öyrənilməmiş sahələri, açılmamış sirləri çoxdur. Belə ki, monoqrafiyada Parisdə Viktoriya Albert muzeyində üzərində Məhsəti xanımın rübailəri həkk olunmuş bir sürəhi saxlandığı haqqında da məlumat verilir.

Məhsətinin surətini düşüncələr aləmində, xəyalında canlandıran, onun həyat səhifəsini vərəqləyən oxucu şairəyə məftun olur. Dilimizin gözəlliyindən, incəliyindən məharətlə istifadə edən, xalqın kədər və sevincini, mənəvi aləmlərini dərindən duyan şairə təkcə Şərqi deyil, bütün dünya ədəbiyyatının bəzəyi olmuşdur.

Məhsəti Şərq poeziyasına bir səhər mehi kimi gəldi. Onun şeir nəfəsi təmiz, ətirli olub, ürəkdən qopub ürəklərə hopurdu. Şairənin zahirən kiçik görünən poetik irsinin daxili üfüqləri hüdudsuzdur. O, poeziyamızda azadfikirliliyin ilk carçılarından biridir.

Qeyd edim ki, Məhsətinin həyatı, şəxsiyyəti barədə mənbələrdə dəqiq məlumat yoxdur. Şairə haqqında ancaq əsərlərindən gətirilən nümunələr əsasında fikir söyləmək olar. Bu da ondan irəli gəlir ki, orta əsrlərdə qadının şeir yazdığı qəbahət sayılmışdır. Məhsəti şairənin təxəllüsüdür. Məh sözü ay və böyük mənasındadır. Siti burada xanım mənasında işlədilmişdir. O, ilk məşhur Azərbaycan şairəsi, ilk şahmatçı qadın, ilk görkəmli qadın musiqiçimiz və çox ehtimal ki, ilk qadın bəstəkarımızdır. Onun tərcümeyi-halı rəvayətlər və müəmmalar haləsinə bürünüb. Şairənin həyatı barədə məlum olan faktlarsa hər halda həmin dövrün müsəlman cəmiyyətinin anlayışında həddən artıq qeyri-adiliyi ilə fərqlənir.

Məhsəti Gəncəvi – XII əsrdə yaşamış mənşəcə Azərbaycan türklərindən olan şairə, sufi Əxi təriqətinin üzvü olmuşdur. Rəvayətlərə əsasən, o, Gəncənin Xərabat məhəlləsində yaşamış, vaxtını qonaqlıqlarda, musiqi və rəqs məclislərində keçirmişdir. Onun şeirlərində şərab və eşq duyğusu tərənnüm olunur. Şairənin əsərləri içərisində Gəncənin Xərabat məhəlləsində yaşayan gənc sənətkarlara, dərziyələrə, əyiricilərə, qızılaxtaranlara və başqalarına həsr etdiyi şeirlər silsiləsi daha çox məşhurdur. Məhsəti xanımın tərcümeyi-halında qəti müəyyənləşmiş səhifələr olduqca azdır. Şairənin yaradıcılığı və həyatı ilə bağlı faktlar Rafael Hüseynovun şairəyə böyük məhəbbətlə və yüksək peşəkar ustalıqla qələmə aldığı “Məhsəti necə varsa” kitabında toplanmışdır. Şairə təqribən 1089-cu ildə Gəncə şəhərində doğulmuş və ömrünün sonuna qədər burada yaşamışdır. Onun əsl adı Mənicə idi, Məhsəti adını isə özünə ədəbi təxəllüs kimi götürmüşdü. Həmin təxəllüsün mənşəyi barədə bir neçə rəvayət vardır. Bunlardan birində deyilir ki, guya Sultan Səncərlə söhbətlərindən birində Mənicə öz mühitində hamıdan kiçik və görünməz olduğunu söyləyir. Sultan isə onunla razılaşmayıb deyir ki, “to, meh-həsti” (yəni, “sən hamıdan böyüksən”). Və guya “meh-həsti”-“məhsəti”yə çevrilib, onun təxəllüsü olur. Abbasqulu ağa Bakıxanovun “Gülistani-İrəm” əsərinin “Nəticə” adlanan hissəsində irəli sürülmüş fərziyyəyə görə, “Məhsəti” “mah” və “səti” olmaqla iki sözdən ibarətdir və “böyük xanım” anlamına gəlir. Nəhayət, başqa bir ehtimala əsasən, bu ad “Mah” və “səti” (“Ay xanım”) sözlərindən düzəlib. (Nizami Gəncəvinin Məhin Banusu Xosrov və Şirin də bunun analoqudur). Məhsəti yaxşı təhsil almış və əsərlərindən də görüldüyü kimi, aşağıdakı şəhər və vilayətlərdə olmuşdur: Rum, Mərv, Bəlx, Nişapur, Herat, Gəncə, Xorasan, İraq, Zuzən, Arran və s. Bir müddət o, böyük Sultan Səncərin sarayında yaşamış, onun qəbullarında və burada keçirilən ədəbi məclislərdə iştirak etmişdir. Deyilənlərə görə, Sultan Səncərin diqqətini onun gözlənilmədən yağan qar haqqında bədahətən söylədiyi bir rübai çəkmişdir:

“Göylər sənə gümüşü xalça göndərib ki, atının nalı bulanmasın.” Sultan bu rübaini eşitdikdən sonra şairəni “Mə-histi” (“Ən böyük”) adı ilə mükafatlandırmış və onu öz yaxın əhatəsinə qəbul etmişdi. Məhsəti ömrünün çox hissəsini Gəncədə keçirmiş, Sultan Məhəmmədin və onun oğlu Sultan Mahmudun saray həyatında yaxından iştirak etmişdi. Böyük şairənin həyatı barədə məlumatlar əsasən əlyazma nüsxələri Azərbaycan Əlyazmalar institutunda, İstanbulda və Londonda saxlanan XIII əsrə aid edilən “Məhsəti və Əmir Əhməd” dastanından götürülür. Azərbaycan

ədəbiyyatşünaslarının son tədqiqatları göstərir ki, “Dastan”ın müəllifi XIII əsrdə yaşamış Azərbaycan şairi və alimi Abdulla Cövhəri Zərgər Təbrizidir və buradakı qəhrəmanlar, o cümlədən şair Əmir Əhməd, Gəncə şahı (Sultan Məhəmməd) və II Gəncə şahı (Sultan Mahmud) real şəxsiyyətlərdir.

Dastanda Əmir Əhmədə bəslənən sevgi əbədi eşqin ən yüksək pilləsidir. Şairəyə görə, bu eşq əbədi məhəbbətin meyarıdır. Ancaq onun nəzərində bundan da ülvi bir sevgi mövcuddur. Bəzən isə şairə özünün sufizmə aidliyi barədə az qala açıq işarələr vurur. Məhsəti Gəncəvinin xalq şeri tərzinə yaxın formalı rübailəri və öz fəlsəfi mahiyyəti etibarilə dərin məzmunlu şeirləri Azərbaycan və ümumən Şərqi poeziyası tarixində mühüm rol oynamışdır. Bir çox tədqiqatçılar Məhsətinin rübailərini Ömər Xəyyam məktəbinə aid edirlər. Məhsəti Xəyyam məktəbini davam etdirmişdir, onu məna və məzmun baxımından zənginləşdirmiş, ona türk ruhu və intonasiyası gətirmiş, yeni lirik obrazlar, poetik təsvirlər, ürəkaçan deyimlərlə zənginləşdirmişdir. Məhsəti Xəyyam məktəbi ilə yanaşı öz rübai məktəbini yaratmış, dünya lirik şeir dəftərinə öz imzasını qoymuşdur.

Bəzi çağdaş ədəbiyyatşünasların əksəriyyətinin fikrincə isə şairə əsası Qətran Təbrizi və İzəddin Şirvani tərəfindən qoyulmuş Azərbaycan şer məktəbinin ənənələrindən bəhrələnmişdir. Məhsəti ilə Qətran təfəkkürünün əsas oxşar cəhətləri dünyəviliyə sadıq qalmaq, öz yaradıcılığında insanpərvərliyi, insan gözəlliyini, insan məhəbbətini tərənnüm etməklə yanaşı, təbiətin də gözəlliklərini vəsf və təsvir etməkdədir. Məhsəti təbiət lövhələrini təsvir edərkən elə canlı, təbii, gözəl lövhələr yaradır ki, oxucunu, dinləyicini heyran edir. Məhsəti təkcə mədhiyyəçilik çərçivəsində donub qalmamış, öz poeziyasına, öz yaradıcılığına dərin, vüsətli humanist məzmun vermişdir. O, rübailərində təkcə şahları, dövlət xadimləri və sərkərdələri deyil, elm və sənət xadimləri ilə yanaşı, sadə zəhmət adamlarını da tərənnüm etmişdir. Sözsüz ki, əldə olan rübailərindən başqa onun zəngin ədəbi mirası olmuşdur. Təəssüf ki, elm aləminə hələlik 200-ə yaxın rübaisi, bir neçə qitə və qəzəli bəllidir. Məhsəti Gəncəvinin ədəbi irsi də bütövlükdə zəmanəmizə gəlib çatmamışdır. Onun ədəbi irsindən ancaq müxtəlif təzkirə, cümg, məcmuə və digər mənbələrə səpələnmiş az bir hissə qorunub saxlanılmaqdadır.

Klassik Azərbaycan ədəbiyyatının ən qüdrətli nümayəndələrindən biri olan, bütün Yaxın və Orta Şərqdə rübai ustadı kimi tanınan Məhsəti Gəncəvinin ədəbi irsi ayrıca əlyazma kitabı şəklində günümüze gəlib çatmamışdır. Bununla belə, ayrı-ayrı qaynaqlarda Məhsətinin ayrıca əlyazma divanının olması haqqında qeydlərə rast gəlirik. XIX əsrin tanınmış Azərbaycan tarixçi alimi Marağalı Məhəmməd həsən xan Etimadüssəltəninin yazdığına görə, Məhsətinin ayrıca lirik şeirlər divanı olmuş, lakin bu əlyazma kitabı Übeydulla xan Özbəyin Herata hücumu zamanı məhv edilmişdir.

Məhsətinin günümüze qədər gəlib çatan rübailəri həm ayrı-ayrı ədəbi təzkirələrdə, həm də çoxsaylı əlyazma toplularında özünə yer almışdır. Şairənin ədəbi irsinin ən qədim qaynaqları XIII-XIV yüzilliklərin yadigarlarıdır. Məhsəti Gəncəvinin Azərbaycan poetik fikrindəki bənzərsiz yerindən, ədəbiyyatımızın inkişafındakı xidmətlərindən, zəngin yaradıcılıq axtarışlarından söhbət açarkən onun nə qədər istedadlı şəxsiyyət olduğunu görürük. Təsədüfi deyildir ki, doqquz

yüz ilə yaxın bir müddət ərzində Məhsətinin əsərləri müxtəlif qaynaqlarda qorunmaq üçün bizə gəlib çatmışdır. Yüksək sənətkarlıq örnəyi olan bu poetik dörtlüklər ilk dəfə Almaniyada ədəbiyyatşünasların diqqətini cəlb etmişdir. Görkəmli şərqşünas Helmut Ritterin ardınca Frits Meyer Məhsəti irsini toplayaraq alman dilinə tərcüməsi ilə birgə çap etdirmişdir. Lakin keçən əsrin 60-cı illərindən sonra Azərbaycanda Məhsəti irsinin çağdaş elmi səviyyədə öyrənilməsi, tərcüməsi və nəşri böyük vüsət almışdır. Məhsətinin birbaşa varisi, Gəncə ədəbi mühitinin yetirməsi, xalq şairi Nigar Rəfibəylinin tərcümələri ilə Məhsəti rübailəri Azərbaycanda daha da populyarlaşmış, bu böyük sənətkar haqqında bir sıra elmi və bədii əsərlər yazılmışdır. Məhsəti Gəncəvinin 900 illik yubileyinin YUNESKO xətti ilə beynəlxalq səviyyədə qeyd edilməsi Azərbaycanda ədəbi-mədəni irsimizə nə qədər yüksək qayğı və diqqət göstərilməsinin birbaşa sübutudur. Məhsəti Gəncəvi XII əsr Azərbaycan şeirinin tarixində şərəfli bir yer tutmuşdur. Məhsəti Azərbaycan və Şərq ədəbiyyatının intibah dövründə yaşayıb. Həmin dövrdə Şərqi ədəbi səmasında Nizami Gəncəvi, Əfzələddin Xaqani kimi dahi sənətkarlar şafəq saçıb, Əbülülə Gəncəvi, Fələki Şirvani və Mucirəddin Beyləqani kimi görkəmli şairlər yaşayıb-yaradıb. Bu bir həqiqətdir ki, orta əsrlərdə qadın hüquqlarının məhdudlaşdığı bir dövrdə Məhsəti Gəncəvi kimi istedadlı şairənin yetişməsi özlüyündə əhəmiyyətli hadisə idi. Rəfael Hüseynov Məhsəti Gəncəvi Haqqında “Məhsəti necə varsa” kitabında yazır:

Parlaq şəxsiyyətləri ulduzlara bənzədənlər çox haqlıdırlar. Sönmüş ulduzların işığı yüzillər, minillər boyu insanlara çatmaqda davam edir. Məhsəti kimi ulduzların da işığının bizlərə gələn yolu alışdığımız təqvimlərlə, saatlarla deyil, işıq illəri ilə ölçülə bilər.

Bəli, Məhsəti Gəncəvinin yaradıcılığı ilə yaxından tanış olarkən bu fikrin reallığının şahidi oluruq.

Məhsətinin rübailəri içərisində ayrı-ayrı peşə sahiblərinin tərənnümünə həsr olunmuş bir sıra şeirlər vardır. Qeyd etmək lazımdır ki, bu şeirlər Yaxın Şərq ədəbiyyatında Məhsətidən əvvəl də məlum idi. Ayrı-ayrı sənət və peşə sahiblərinin ədəbiyyata gətirilməsi, onların əməyinin hər hansı şəkildə olursa-olsun, tərənnüm olunması, şübhəsiz, humanizmin, eləcə də intibahın təzahür formalarından biri sayılmalıdır. Düzdür Məhsəti rübailərində, məsələn, Nizami əsərlərində olduğu kimi sadə zəhmət adamlarının əməyi öz geniş əksini tapa bilmir. O, rübai kimi son dərəcə kiçik həcmli şeirlərdə belə bir vəzifənin öhdəsindən gələ bilməzdi. Lakin bununla belə Məhsətinin rübailərindən bəzilərdə əmək adamlarından danışılması, onlara məhəbbət izhar olunması heç də təsadüfi deyildir. Məhsəti rübailəri ilə və eləcə də bütünlükdə öz poeziyası ilə göstərir ki, o, hər hansı konkret bir papaqçıya, torpaqələyəyə və s. deyil, ümumiyyətlə, sadə zəhmət adamlarına aşıqdir, onlara məhəbbət bəsləyir.

Ey sarvan, səfərə vermişən qərar,
Məni qoyub getmə, üzgün canım var
Sənin dəvələrin adi yük çəkir,
Qəm yükü çəkirəm, məni də apar.

Şairənin bir qisim rübailərində aşiqin vüsal dəmlərində keçirdiyi sevinc hissiləri əks olunur. Şeirələrində insan gözəlliyinin geniş təsviri onun həyata bağlılığını və humanizmini göstərən cəhətlər hesab olunur. Səmimi duyğuların ifadəsi olan bu rübailərdə incə həyat məqamları gülümsəyir.

Şərq intibahının bir çox nümayəndəsi kimi Məhsəti də öz əsərlərində insanı, onun duyğularını müdafiə edib. Təmiz insani münasibətləri quru ehkamlara, tərki-dünyalığa və riyakarlığa qarşı qoyub. Əsrarəngiz məhəbbət nəğmələri yaradıb.

Məlumdur ki, insanın nəcib istək və arzularının qarşısına hasar çəkmək mümkün deyil. O, gec-tez hər cür sədləri aşaraq qurtulacaq. Bəli, Azərbaycanda yaş 900-ə çatan və canlı olan bircə qadın var. Sözü XII yüzildəki kimi bu gün də tərəvətli olan Məhsəti Gəncəvi. XXI əsrin yüksəkliyindən görünən böyük həqiqət odur ki, bu gün dünyaya meydan oxuyan heç bir xalqın o əsrdə Məhsəti böyüklükdə şairəsi olmayıb. Millətə bağışladığı bu əbədi birincilik və o birinciliyin gətirdiyi milli iftixar duyğusu Gəncəli Məhsətini həmişə gənc edəcək!

Doqquz əsrdir Məhsətinin hər biri çiçək kimi sevimli, həyat şövqü ilə dolu rübailəri nəsil-nəsil insanlarımızın zövqünü oxşayır, ruhunu təzələyir. Onun o çağkı yolu Gəncədən İrana, Orta Asiyaya qədər uzanırdı. Yazdığı, danışdığı dillər də türkcəydi, farsca, ərəbcəydi. Bu gün Məhsətinin izi dünyanın hər qitəsindədir, rübailəri ingiliscə, almanca, fransızca, italyanca ... danışır və hələ çox dillərdə də danışacaq. Bəli, Məhsəti real tarixi şəxsiyyət, yüksək poetik istedad sahibi olmuşdur. Məhsəti Gəncəvi sənət qüdrətinin böyüklüyü ilə Avropanın yaradıcı qadınlarından çox-çox yuxarıda dayanır. Onun qadın azadlığı haqqındakı fikirləri, qaldırdığı sosial problemlər onu ədəbiyyat tariximizdə azadfikirliyin əzəl carçılarından olduğunun sübutudur.

Məhsəti Gəncəvi Azərbaycan şeirində ilk dəfə şəhraşüb janrına müraciət etmiş, bütün Şərq şeirində rübai – şəhraşüblar silsiləsinin ən mükəmməl örnəklərindən birini qələmə almışdır. Şəxsiyyəti və yaradıcılığının mahiyyəti etibarlı ilə Məhsəti Azərbaycan intibahının ən qabaqcıl elçilərindən olmuşdur.

Bu gün dünyada bizi – Azərbaycanı həm də Məhsətiyə görə tanıyırlar. Məhsəti Gəncəvi ölməz sənəti ilə bütöv Azərbaycanda özünə abidə ucaldıb. Təsəvvürümüzə sığmayacaq qədər nəhəng zamanlar boyu Məhsətinin adı və şeirləri illərimizi aydınladacaq, köhnəlməyən gerçəkləriylə köhnə dünyaya həyan olacaq. Ötkəm şəxsiyyəti, üstün ağılı, sərhədsiz duyğular dünyasıyla vəhdətdə olan qələminin bəhrələrini xalqına əbədi miras edən Məhsətinin millətə və məmləkətinə xidmətlərindən biri də adının yanında Gəncə sözünün olmasıdır. Məhsəti uca varlığıyla, yaşarı irsiylə adının yanındakı vətəni hər zaman qorudu. Məhsəti rübaiçilər rübaiçisidir.

“Məhsəti və Əmir Əhməd” dastanında onun Nizami Gəncəvinin yanında basdırıldığı göstərilir. Doğrudan da 1923-cü ildə Nizaminin məzarı Şah Abbas məscidində basdırılmaqdan ötrü çıxarılmış kimi onun yanında bir qadın cəsədi də tapılmışdır. Akademik Həmid Araslının dediklərinə görə bu iki dahi şəxsin yaşadığı tarixləri uzlaşdırmaq qeyri-mümkün olsa belə, onların tanışlığını istisna etmir. O, hətta Nizaminin bir şerini də misal gətirərək, bu misraların Məhsətiyə ithaf olduğunu ehtimal edir:

Sənin sənətin musiqi çalmaqdırsa,
Mən zil və bəm səsləri dinləmək istəyirəm.
Sürməli kirpiklərini yana dartma
Bir ox at, gözləyirəm.
Bilirsən ki, sənsiz yaşamağa qüdrətim çatmır,
Əgər həyatımı istəyirsənsə, al, sənə verirəm.
Görürəm, əbəs yerə uğura ümid bağlamışam,
Mən son nəfəsimlə səni çağırıram.
Nizami öz canını sənə bağışlayır-
Qəbul et, necə ki, mən iztirabları qəbul edirəm.

Və şübhə yox ki, onun yaratdığı söz dünyası hələ neçə nəsil oxucuların könlünə məhrəm kəsiləcək, neçə nəsil araşdırıcını öz dolayısınca düşünməyə çağıracaq. Məhsəti Gəncəvi söz tariximizin ilk böyük şairəsidir. Şairənin tarixi şəxsiyyət olduğunu Fəridəddin Əttar, Şəmsəddin Məhəmməd Ben Qeys Razi, Həmdullah Qəzvini, Dövlətşah Səmərqəndi, Əmin Əhməd Razi, Qiyasəddin Xondəmir və başqa şairlər təsdiq edirlər. Haqqında yazılanlar onun bir sənətkar kimi Yaxın Şərq İntibah mədəniyyətinin Xəyyam, Nizami, Hafız, Xaqani kimi şairləri ilə bir sırada durduğunu göstərir. Bunu bir çox mənbələrdə verilmiş rübailər də sübut edir. Həmin mənbələrdən ən əhəmiyyətli Cəmaləddin Xəlil Şirvaninin tərtib etdiyi “Nizhətül – məcalis” adlı məcmuədir. Bu məcmuə hal-hazırda İstanbulun Carullah kitabxanasında saxlanılır. Çoxu azərbaycanlı olan 380 nəfər şairin əsərlərindən ibarət olan məcmuənin əsas əhəmiyyəti ondadır ki, burada hamıdan çox Məhsətinin rübailərinə yer verilmiş və 75 nümunə göstərmişdir.

Məhsəti Gəncəvi ilə bugünün oxucusu arasında doqquz əsrlik zaman ayrılığı durur. Lakin bu zaman sərhədinin uzaqlığı, adi məntiqlərin əksinə olaraq, Məhsətinin böyüklüyünü daha aydın görməyə imkan yaradır. Məhsəti Gəncəvinin irsi dünya, həyat, bəşər, insan münasibətləri haqqında poetik hekayələrdir. Bu şeirlər XII yüzildə yaransa da, fars orijinallarından belə bu gün asanlıqla başa düşülür, tərcümədə də ifadə etdikləri fikirlərə görə dünyanın ən müxtəlif xalqlarına doğma görünür. Adına küçə, məktəb, pədoqoji texnikum və s. var. Gəncədə muzeyi yaradılmış, heykəli qoyulmuşdur.(1980). Rafael Hüseynovun “Məhsəti, necə varsa” poetik tədqiqatı, M.H.Təhmasibin “Rübailər aləmində”, Kəmalə Ağayevanın “Məhsəti” pyesləri ona həsr edilmişdir. “Rübailər” kitabı bir neçə dəfə buraxılmışdır. Biz Məhsətinə daha inadla öyrəndikcə, onun dərin mənalı, zərif rübailərinin təkinə endikcə, ədəbi irsinin yeni-yeni nümunələrini üzə çıxardıqca, şeirimizin sonrakı inkişafına, təsirinə aid daha tutarlı yeni dəlillər tapdıqca onun istedadının, zəkasının böyüklüyünə heyranlığımız daha da artacaq. Və hər dəfə ədəbiyyat tariximizin bu bənzərsiz, mübariz elçisindəki şeir vergisinin yeni üfüqlərini kəşf etdikcə, onun ədəbi irsinə heyran olmamaq olmur. Ölməz sənəti ilə Məhsəti bütöv Azərbaycanda özünə yaşar abidə ucaltdı. Rübailərindən başlayıb oxucularının ürəklərindən keçən bütün yollar Məhsətinin adını daşıyır. Şeirlərini oxuduqca Məhsətinin yaratdığı qəhrəmanlar gözlərimiz önündə canlanır. Məhsəti Gəncəvi doqquz yüz il bundan öncə yanar düşüncəsi və mübariz qələmi ilə öz sözünü deyən sənətkardır.

Yubiley tədbirlərinin keçirilməsi

Kamil insan günəşdən, aydan, ulduzlardan da əzəmətlidir. Məhsəti Gəncəvi də bu insanlardandır. Bəli hər insan sirli-sehrli bir aləm, yazılmamış bir kitabdır.

Azərbaycan ədəbiyyatı tarixinin ən cazibəli ustalarından biri Məhsəti Gəncəvi XII yüzildə qələm çaldı. Gəncənin intibah havalı münbit ədəbi mühitində solmaz rübailər yaradan Məhsəti həm də mahir musiqiçi və usta şahmatçı idi. “Musiqi zərifliyi Məhsətinin rübailərinə çökübsə, şahmat mürəkkəbliyi onun taleyindən keçib. Vaxtın sərt küləkləri Məhsətinin şeirlərini və ömür yolu haqqında bilgiləri ən müxtəlif əlyazmalarının səhifələrində ölkə-ölkə, şəhər-şəhər yayıb. Məhsəti Gəncəvinin rübailərindəki məzmun zənginliyi, ifadə əlvanlığı, deyiliş gözəlliyi həmişə oxucusunu məftun edib.” (M.Dilbazi) Yaradıcı insan Məhsəti Gəncəvinin könül dünyası daha cazibədardır, təlatümlü, coşqun, üfüqləri isə daha geniş, zəngin və əlçatmazdır.

Bu il gözəl şairəmiz Məhsəti Gəncəvinin 900 ili tamam olur. Bu münasibətlə respublikanın bütün mədəniyyət müəssisələrində, eyni zamanda kitabxanalarda yubiley tədbirlərinin keçirilməsi nəzərdə tutulmuşdur. Kitabxanalarda bununla əlaqədar maraqlı tədbirlər keçirmək olar. Tədbiri keçirmək üçün kitabxana məktəblərlə, ali təhsil ocaqları ilə əməkdaşlıq etməlidir. Bu tədbirlər arasında sərgilər mühüm yer tutur. Sərgidə şairənin kitabları, müxtəlif mətbuat səhifələrində onun haqqında nəşr olunmuş məqalələr, onun fotoları nümayiş olunur. Sərgiyə kitablarla yanaşı şairə haqqında dövrü mətbuatda çap olunan məqalələrin kartotekasını, şairə haqqında çəkilmiş sənədli və bədii filmlərin video-yazılarını, kaset və disklərini də əlavə etmək olar. Təşkil edilmiş yubiley sərgisinin qarşısında silsilə tədbirlər – söhbətlər, biblioqrafik icmallar keçirmək planlaşdırılmalıdır. Sərgi müxtəlif başlıqlar altında keçirilə bilər. Məsələn: “Məhsəti Gəncəvi - 900”, “Ədəbiyyatımızda yaşayan həyat”, “İradə və ifadə azadlığı olan yaradıcı Şərq qadını Məhsəti Gəncəvi”, “Qüdrətli şairəmiz Məhsəti Gəncəvi”, “Xanımlar xanımı Məhsəti Gəncəvi”, “Məhəbbət şairəsi”, “Dünyəvililiyi, humanizmi, nikbinliyi ilə seçilən şairə Məhsəti Gəncəvi”, “Şərq ədəbiyyatının incisi”, “Şəxsiyyətinin ucalığında dayanan sənətkar”, “Məhsəti necə varsa”, “Müəmmalar arxasından boylanan sənətkar”, “Azərbaycan poeziyasının inkişafına töhfələr vermiş şairə Məhsəti Gəncəvi”, “Rübai ustası Məhsəti Gəncəvi”, “Məhsəti Gəncəvi Azərbaycan intibahının hadisəsi kimi”, “Yaradıcı Şərq qadınının iradə və ifadə azadlığının klassik modeli – Məhsəti Gəncəvi”, “XII əsr Azərbaycan poeziya məktəbinin görkəmli nümayəndəsi Məhsəti Gəncəvi” və s.

İndi isə sərginin nümunəsini veririk.

1. Başlıq. “Dünyəvililiyi, humanizmi, nikbinliyi ilə seçilən şairə Məhsəti Gəncəvi”.
2. Məhsəti Gəncəvinin portreti.
3. Görkəmli insanların Məhsəti Gəncəvi haqqında söylədikləri sitatlar.
4. Dövrü mətbuatda çap olunan məqalələrin kartotekası.
5. Məhsəti Gəncəvidən bəhs edən kitablarının nümayişi.
6. Şeir parçası.

Sərgi təşkilı zamanı aşığıdakı sıatılardan ıstıfadə etmək olar.

1. Məhsəti Gəncəvinin yaratdığı söz sənəti nümunələri insanı ucaldan yüksək bəşəri duyğular, nikbin ruh və dərin lirizmlə səciyyələnərək geniş şöhrət tapmış, sonrakı dövrlərdə bədii zövqün formalaşmasına mühüm təsir göstərmişdir.
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev
2. Məhsəti Gəncəvi Ömər Xəyyam ilə yanaşı öz rübai məktəbini yaratmış, dünya lirik şeir dəftərinə öz imzasını qoymuşdur.
Xalq yazıçısı M. S.Ordubadi
3. Heç bir xalqın Məhsəti böyüklükdə şairəsi olmayıb. Millətinə bağışladığı bu əbədi birincilik və o birinciliyin gətirdiyi milli iftixar duyğusu Məhsəti Gəncəvini həmişə gənc edəcək.
Xalq şairi Nigar Rəfibəyli
4. Dünya şöhrətli rübailər yaradan Məhsəti həm mahir musiqiçi, həm də usta şahmatçı idi. Musiqi zərifliyi Məhsətinin rübailərinə çökübsə, şahmat mürəkkəbliyi onun taleyindən keçib. Vaxtın sərt küləkləri Məhsətinin şeirlərini və ömür yolu haqqında bilgiləri ən müxtəlif əlyazmalarının səhifələrində ölkə - ölkə, şəhər – şəhər yayıb.
Xalq şairi Mirvari Dilbazi
5. Məhsəti Gəncəvinin irsi yığma, qurama rübailər toplusu deyil, bir düşüncədən, vahid poetik üslubdan doğan ədəbi hadisədir
Akademik Ziya Bünyadov
6. Məhsəti Gəncəvi Şərq poetikasının üsullarından məharətlə istifadə edərək sevən qəlbin hislərini, sevincini, kədərini rəngarəng boyalarla qələmə almışdır. Məhsəti Gəncəvi Azərbaycan ədəbiyyatında öz yeri olan və gözə çarpan parlaq ulduzlardan biridir.
Akademik, professor Həmid Araslı
7. Məhsəti Gəncəvi uca varlığıyla, yaşarı irsiylə adının yanındakı Vətəni hər zaman qorudu. Bu gün şairə nə tək Gəncənin, nə tək Azərbaycanındır. O, Bəşəriyyətin Şairləri sırasında, Dünya vətəndaşları cərgəsindədir.
Professor, yazıçı Rafael Hüseynov
8. Məhsəti Gəncəvi dahi söz ustaları Xaqani və Nizaminin sələfi, böyük Qətran Təbrizinin ləyaqətli xələfi olmuşdur.
Filologiya elmləri doktoru Qulamhüseyn Beqdeli
9. Məhsəti Gəncəvi ədəbiyyata yeni bir ruh, ab-hava gətirmişdir. Dini ideologiyanın hakim olduğu bir dövrdə şairə şeirlərində dünyəvi məhəbbəti tərənnüm etmiş, insanın istək və arzularına bəraət qazandırmışdır.
Əməkdar mədəniyyət xadimi, şairə Kəmalə Ağayeva
10. Məhsəti Gəncəvi Azərbaycan intibahının parlaq nümayəndəsi və həqiqətidir. O, Şərq poetikasının üsullarından məharətlə istifadə edərək sevən qəlbin hislərini, sevincini, kədərini rəngarəng boyalarla qələmə almışdır.
Ədəbiyyatşünas, folklorşünas, dramaturq Məmmədhusəyn Təhmasib

11. Məhsəti Gəncəvi keçmişin, indinin və gələcəyin şairi olub, sözün əsil mənasında xanım, mübariz, haqq, ədalət, sevdə yolçusudur.

“Məhsəti” Şairlər Məclisi ictimai birliyinin sədri Fəridə Ləman

Orta yaş qrup oxucular arasında Məhsəti Gəncəvinin yubileyi münasibətilə sual-cavab gecələri, testlər və ya ədəbi viktorinalar təşkil oluna bilər. Sual-cavab gecəsi kitabxanaçı tərəfindən təşkil olunur və oxuculara suallar təqdim olunur.

Suallar:

1. Məhsəti Gəncəvi neçənci əsrdə yaşayıb, yazıb-yaratmışdır?
Məhsəti Gəncəvi təqribən 1095-ci ildə doğulmuş, XII əsrin əvvəllərində yazıb- yaratmışdır.
2. Məhsəti Gəncəvi kimdir?
Məhsəti Gəncəvi gözəl şairə, rübai ustası, tarixi şəxsiyyətdir. Onun tarixi şəxsiyyət olmasını Fəridəddin Əttar, Şəmsəddin Məhəmməd Ben Qeys Razi, Həmdullah Qəzvini, Dövlətşoah Səmərqəndi, Əmin Əhməd Razi, Qiyasəddin Xondəmir və başqa şairlər təsdiq edirlər.
3. Məhsəti Gəncəviyə həsr olunmuş əsərlər haqqında nə məlumatınız var?
Gövhəri Zərgərin “Əmir Əhməd və Məhsəti” dastanı, Mirvari Dilbazinin “Məhsəti” pyesi, Nigar Rəfibəylinin “Məhsəti” poeması, Kəmalə Ağayevanın “Məhsəti” pyesi, Fəridə Ləmanın “Məhsəti” şeiri və s.
4. Məhsəti Gəncəvi haqqında yazılmış kitablar haqqında nə məlumatınız var?
Rəfael Hüseynovun “Məhsəti necə varsa”, Məhsəti Gəncəvinin özü, sözü, izi”, Frits Meyerin “Gözəl Məhsəti” kitabları və s.
5. Məhsəti adı nə mənə kəsb edir?
Məh sözü ay və böyük mənasını, siti isə xanım mənasında işlənmişdir.
6. Hansı şairlər Məhsəti Gəncəvi ilə eyni dövrdə yazıb, yaratmışlar?
Nizami, Xaqani, Əbül – Üla, Mucirəddin və s.
7. Hansı şairlərin, yazıçıların əsərlərində Məhsətinin adına rast gəlmisiniz?
Məhsəti Gəncəvi haqqında ilk qeyd Nizami Gəncəvinin “Xosrov və Şirin” əsərində verilmişdir. Bundan başqa M.S.Fəridəddin Əttarın “İlahinamə” əsərində, M.S.Ordubadinin “Qılınc və qələm” romanında da tarixi şəxsiyyət kimi Məhsətinin adı keçir.
8. Məhsəti Gəncəvi şairlikdən başqa, hansı qabiliyyətlərə malik idi?
Gəncənin intibah havalı münbit ədəbi mühitində solmaz rübailər yaradan Məhsəti həm də mahir musiqiçi və usta şahmatçı idi.
9. “Əmir Əhməd və Məhsəti” dastanındakı Əmir Əhməd kimdir?
Əmir Əhməd tarixi şəxsiyyət olub, Gəncə xətibinin oğludur. Tarixdə Əmir Əhmədin də çox gözəl, bədahətən rübailər deməsi haqqında məlumatlar vardır.
10. Məhsəti Gəncəvi ömrünün müəyyən hissəsini hansı Sultanın sarayında keçirmişdir?
Məhsəti Gəncəvi ömrünün müəyyən hissəsini Sultan Mahmud Səlcuqi və Sultan Səncər sarayında keçirmişdir.
11. Məhsəti Gəncəvinin rübailəri hansı dillərə tərcümə edilmişdir?
İngilis, italyan, alman, fransız və s. dillərə tərcümə olunmuşdur.

12. Məhsətinin dövrümüzə gəlib çatan əsərləri haqda nə məlumatınız var?

Məhsətinin lirik şeirlər divanı olmuş, lakin bu əlyazma kitabı Übeydulla xan Özbəyin Herata hücumu zamanı məhv edilmişdir. Hal-hazırda Məhsəti Gəncəvinin 257 rübaisi, 30 yaxın şeiri dövrümüzə qədər gəlib çıxmışdır.

Sual-cavab gecəsinin sonunda kitabxanaçı uşaqlara diqqətli olmalarına görə öz təşəkkürünü bildirir, sualları düzgün cavablandıraraq oxucunu mükafatlandırır və Məhsəti Gəncəvinin həyat və yaradıcılığı haqqında daha dərinlən maraqlanmalarını tövsiyə edir.

Kitabxanada Klassik Azərbaycan ədəbiyyatının ən qüdrətli nümayəndələrindən biri olan, bütün Yaxın və Orta Şərqdə rübai ustası kimi tanınan Məhsəti Gəncəvidən bəhs edən ədəbiyyatların icmalını keçirmək, bu tarixi şəxsiyyətin yaradıcılığından bəhs edən diskussiyalar da təşkil etmək olar. İcmal və diskussiyaların məktəblərdə yuxarı sinif şagirdləri arasında keçirilməsi məsləhətdir. Diskussiyalar keçirilərkən, Məhsəti haqqında yazılmış dastanlardan, poemalardan, pyeslərdən, dramlarından söhbət açılır və bu haqda oxucuların fikirləri öyrənilir.

Məhsəti Gəncəvidən bəhs edən “Məhsəti və Əmir Əhməd” dastanı üzərində diskussiya apararkən, əvvəlcə dastanın qısa məzmunu haqda tədbir iştirakçılara məlumat verilir. Diskussiyada iştirak edən məktəbin ədəbiyyat müəlliməsi “Məhsəti və Əmir Əhməd” dastanının qısa məzmunu danışır. Dastanın qısa məzmunu belədir:

“Bəlx şəhərində yaşayan bir ilahiyyat aliminin qızı olur. O, uşağın taleyinə baxdırmaq üçün münəccimlərə müraciət edir. Ulduzlar qızın böyük gələcəyindən, xalqın rəğbət və məhəbbətini qazanacağından xəbər verir. Həmçinin məlum olur ki, qızın taleyi xərəbatla bağlı olacaqdır. Atası qızı tərbiyə olunmaq üçün məktəbə verir. On səkkiz yaşına qədər burada oxuyan qız yaxşı təhsil görür. Bundan sonra atası qızını mütəxəssislərin yanına apararaq, ona 12 muğamı və bunların 24 şöbəsinə öyrətmələrini xahiş edir. O, həmçinin xahiş edir ki, musiqiçilər qıza cəng, ud və bərbəd alətlərində çalmağı öyrətsinlər. Atasının vəfatından sonra Məhsəti Gəncəyə köçür və Xərəbat məhəlləsində yaşayır. Dastandan da görüldüyü kimi, artıq 20 yaşında Məhsəti öz savadı, gözəlliyi, məlahətli səsi və poetik istedadı ilə müsəlman dünyasının bir çox ölkələrində nüfuz və rəğbət qazanmışdı. Xərəbatda Məhsətinin səsinə dinləmək üçün uzaqdan-yaxından həm əyanlar, həm də tacirlər Gəncəyə gəlirdi. Uzun illərin intizarından sonra nəhayət, Gəncə xətibinin bir oğlu olur. Uşağın adını Əmir Əhməd qoyurlar. Onu körpəliyindən tərbiyəçiyə verir, dörd yaşından isə məktəbə göndərirlər. Əmir Əhməd özünü olduqca bacarıqlı və istedadlı bir uşaq kimi göstərir və doğma şəhərindən bircə addım aralanmasa da, onun kamalının şöhrəti uzaqlara yayılır. Bir dəfə Əmir Əhməd yuxusunda görür ki, cənnətə düşüb və bir huri şərab dolu piyalə ilə onu qarşılayır. Əmir Əhməd şərabı nuş edir və həmin andan o hurinin gözəlliyi ilə məst olur. Səhər atası görür ki, Əmir Əhməd pərişandır. Onun qüssəsini dağıtmaqdan ötrü 400 atlı götürüb, Gəncəni gəzməsinə icazə verir. Əmir Əhməd məhəllələrin birindən keçəndə musiqi sədaları eşidir və öyrənir ki, bura Xərəbatdır. Oradakı meyxanələrdən birində dörd mütəkkənin üstündə oturmuş bir qız görür. Bu, Məhsəti Gəncəvi idi. Əmir onun

yuxuda gördüyü huri olduğunu kəsdilir. Gənclər bir-birinə aşıq olur və rübailərlə şerləşirlər. Həmin gecə yatmadan əvvəl oğlunun Quran əvəzinə rübailər oxuduğunu gören Xətib bərk təəccüblənir. Xərabatdan qayıtmış oğlunun davranışı onu narahat edir. Xətib hətta onu həkimə də göstərir, sonra isə evləndirmək qərarına gəlir. Lakin heç nəyin xeyri yoxdur. Əmir Əhməd dediyindən dönmür və təkbaşına Xərabata, Məhsətinin yanına gedir. Məhsətinin anası onun kimin oğlu olduğunu biləndə xoşagəlməz hadisə baş verəcəyindən qorxub, onu evlərinə göndərməyi xahiş edir. Cavanlarsa onun sözlərinə məhəl qoymurlar. Xətib oğlunu geri qaytarmaq istəyir və hətta Gəncə şahına şikayət də edir, lakin oğlan ipə-sapa yatmır. Belə olduqda atası Əmir Əhmədin ardınca öz adamlarını göndərir. Onlar onu tutub, zindana atırlar. Üç gün-üç gecə atasının əxlaqa dair nəsihətlərini dinlədikdən sonra Əmir Əhməd onun dediklərinə razı olduğunu bildirir və azadlığa çıxır. Xətib sevindiyyindən zəngin bir ziyafət düzəldir. Ziyafət başa çatandan və qonaqlar dağılışandan sonra isə Əmir Əhməd baş götürüb, yenə Xərabat tərəfə gedir. Əmir Əhməd Məhsətinə burada 40 incəbel qızın əhatəsində görür. Onlar ney, çəng, dəf çalır, oxuyur, rəqs edirdilər. Məhsəti musiqi dərsi keçir. Burada o, artıq qarşımızda başqa görkəmdədir-nəinki şer yazır, oxuyur, bir çox alətlərdə çalır, həmçinin musiqi və rəqs dərsləri də keçə bilir. O dövrün musiqi sənəti və musiqi mühiti ilə tanışlıq üçün dastanda Gəncə şahının Məhsətinin şərəfinə verdiyi ziyafətin təsviri də maraqlıdır. Burada musiqi bir qayda olaraq, cənkədə, udda, bərbəddə, əbrişimdə, neydə və tənburda ifa olunur. Daha sonra biz dastandan Məhsətinin Gəncədə ən güclü şahmat ustası olduğunu öyrənirik. Həmin qəbulda Gəncə şahı Məhsəti ilə şahmatda da gücünü sınayır. Başqa bir yerdə şahın Əmir Əhmədlə mərc gələrək, min dinardan şahmat oynaması göstərilir. Əmir Əhməd qələbə çalır və şah borcunu qızıl pulla ödəyir. Bir dəfə Məhsətinə yenə saraya, Gəncə şahının hüzuruna çağırırlar. Nəyə görə qəzəblənmiş hökmdar əmr edir ki, Məhsətinə öküz dərisinə bürüyüb, zindana atsınlar. Ancaq altı gündən sonra yerli əyanların xahişi ilə şairəni zindandan çıxarırlar və o, qəzəblə şahı ifşa edən şerlər söyləyir.

Başqa bir yerdə qış ovu zamanı şairənin Gəncə şahına qar haqqında bədahətən şer söylədiyi göstərilir. Bu şerin məzmunu haqda yuxarıda bəhs edilib. Şerin gözəlliyindən vəcdə gələn şah şairəyə at bağışlayır. Lakin müstəbid şah tələb edir ki, sevgililər ayrılınlar və Məhsəti köçüb biryolluq sarayda yaşasın. Məhsəti Əmir Əhmədə təklif edir ki, Bəlx şəhərinə qaçsınlar. Əvvəlcə şairə özü oraya gedir. Onun gəlişi şərəfinə Bəlxin və bütün Xorasanın şairləri buraya yığılır. Şer yarışması başlanır. Məhsəti poetik tapmaca söyləyir. Heç kim onu açma bilmir. Yarışın bu yerində heç kimin tanımadığı bir şəxs peyda olur və tapmacanın cavabını gözəl bir şerlə söyləyir. Hamı anlayır ki, onların qarşısındakı şəxs Əmir Əhməddir. Dastanın sonunda bildirilir ki, sevgililər doğma Gəncəyə qayıdır, öz nigahlarını rəsmi şəkildə bağlayırlar və bu nigahdan onların iki övladı olur. Atası öldükdən sonra Əmir Əhməd Gəncənin xətibisi olur. Sonra o özü də rəhmətə gedir. Məhsəti Əmir Əhmədin ölümünə o qədər göz yaş tökür ki, axırda gözləri tutulur. Şairə öz sevgilisindən sonra cəmisi iki il yaşaya bilir.”

Dastan haqqında məlumat verildikdən sonra kitabxanaçı tədbirdə iştirak edən oxuculara “Məhsəti və Əmir Əhməd” dastanından bəhs edən suallar verir, onlarla diskusiyaya aparır. Ən fəal oxucu kitabxana tərəfindən mükafatlandırılır.

Kitabxanalarda oxucular tərəfindən sevilən tədbirlərdən biri də müsabiqələrdir. Bildiyimiz kimi Məhsəti Gəncəvi bir-birindən maraqlı rübailərin müəllifidir. Həmin rübailər kitabxananın fəal oxucuları tərəfindən ifa olunur. Rübaini ən gözəl söyləyən oxucu mükafatlandırılır. Müsabiqə zamanı həmin rübailərə, “Məhsəti və Əmir Əhməd” dastanına uşaqlar tərəfindən illüstrasiyalar çəkilməsi tapşırılır. Şəkilərin hazırlanması üçün uşaqlara iki həftə vaxt verilir. Bu vaxt ərzində oxucular həm Məhsəti Gəncəvidən bəhs edən dastanı, Məhsətinin rübailərini oxuyur, ən çox bəyəndikləri rübailərə illüstrasiyalar çəkirlər. Ən gözəl mənə kəsb edən rəsm işləri mükafatlandırılır. Həmçinin rəsm müsabiqələri üçün məktəblərarası yarışmalar da təşkil etmək olar.

Rəsm müsabiqələri ilə yanaşı başqa müsabiqələrin də təşkili mümkündür. Məsələn, uşaqların ifasında Məhsəti Gəncəvidən bəhs edən dastan, poema, pyeslər səhnələşdirilərək münşiflərə təqdim olunur. Münşiflər heyəti kitabxana müdirindən, teatrımızın görkəmli nümayəndələrindən təşkil edilir. Yaxşı olar ki, tədbirə Məhsəti yaradıcılığı ilə yaxından maraqlanan şair və yazıçılar dəvət olunsun. (Rəfael Hüseynov, Kəmalə Ağayeva və s.) Əsəri ən gözəl səhnələşdirilən uşaqlardan ibarət komanda mükafatlandırılır. Həmçinin məktəblilərin Kəmalə Ağayevanın “Məhsəti” dramını səhnələşdirməsi və məktəblərdə nümayiş etdirməsi və müzakirəsi çox səmərəli olar. Nümunə üçün xalq şairi Mirvari Dilbazinin “Məhsəti” pyesindən hazırlanmış səhnəciyi sizə təqdim edirik. Səhnə dekorasiyalarla bəzədilir. İştirakçılar əsərə uyğun geyimlərdə səhnəyə çıxırlar. Səhnəcikdə Məhsəti, Cahan qarı, Qoca iştirak edirlər. Cahan qarı Məhsətiyə üzünü tutub söyləyir.

I Oxucu (Cahan qarı): Qapına gəlibdir bir qoca kişi.

II Oxucu (Məhsəti): Xoş xəbərlə olsun onun gəlişi.

I Oxucu (Cahan qarı): Üzündən, gözündən qüssə - qəm yağır.

II Oxucu (Məhsəti): Gəlmək istəyirsə içəri çağır.

İçəri yoxsul geyimli nurani bir qoca girir, salam verib susur.

II Oxucu (Məhsəti): Atacan, sən kimsən, de adın nədir?
Buraya gəlməkdən muradın nədir?

III Oxucu (Qoca): Goranlı Nəsbdir adım, ay bala,
Adını eşidib çıxmışam yola.
O şairə sənsən, ay qızım, deyən,
Altı igid oğul atasıyam mən.
Onlar döyüzlərdə qurban gedəli,
Boğur külfətimi qıtlığın əli.
Kəndliyəm, nə odum, nə ocağım var,
Nə əkib – biçməyə öz torpağım var.
Altı oğul verdim, vətənə qurban,

Onların atası ölüb acından,
Körpə balaları daxmada acdır,
Sənin köməyinə onlar möhtacdır.
Kəklik əti yeyir şah tulaları,
Ölür əsgərlərin ac balaları.
Əlim işləməkdən qabar – qabardır,
Ancaq bunun bizə nə xeyri vardır,
İşləyib, ac ölmüş nəsillərimiz,
Şahların, xanların qullarıyıq biz.

Sözləri deyib, kişi doluxsunur. Məhsəti üzünü qocaya tutub, söyləyir.

II Oxucu (Məhsəti): Baba, gəlişindən könlüm oldu şad,
Mənə o körpələr qoy olsun övlad.
Sizin göz yaşınız şahlara çatmaz
Yatmış vicdanları bu səs oyatmaz
Min əsgər uşağı ölsün acından,
Şahların bir tükü tərpenməz, baba!
Bir gövhər əskilsə onun tacından
Müqəssir sayılar bu el, bu oba.
Özün ki, arıfsən, nə deyim sənə,
Babacan, mehrimin ucundan mənə
Vermiş Xətib oğlu xeyli bağ – bağat.
Daha o sənindir, halal malındır.

Qoca təəcüblə Məhsətiyə baxıb, deyir:

III Oxucu (Qoca): Qızım, sən qadınsan, ərsə zalımdır
II Oxucu (Məhsəti): Sən Xətib oğlunu sanma zalım ər,
Onun şair qəlbi dünyaya dəyər.

Məhsəti qocaya kisə ilə dolu pul verir və deyir:

Al, kim əsirgəyər səndən varını,
Altı cəngavərin yadigarını
Bu hala salanlar utansın gərək.
Qoca çox kövrəlir və söyləyir:
III Oxucu (Qoca): Qızım, nə incədir səndəki ürək
Şairdir elin də şahı – sultanı.
Qılnc poza bilməz qələm yazanı.

Qoca gedir, Məhsəti dalğın- dalğın qocanın dalınca baxıb, deyir:

II Oxucu (Məhsəti): Şahların daş – qaşla dolanda tacı,
Çoxalır millətin yoxsulu, acı.

Tamaşanın sonunda iştirakçılar müdiriyyət tərəfindən mükafatlandırılır.

Kitabxanalarda yuxarı sinif şagirdlərinin iştirakı ilə “Məhsəti Gəncəvi”nin yaradıcılığı müasir gəncliyin gözü ilə” oxucu konfransı da təşkil etmək mümkündür. Konfransdan öncə onun proqramı tərtib olunmalı, konfransın keçiriləcəyi dəqiq vaxt müəyyən olunmalıdır. Proqramda konfransda çıxış edəcək qonaqların, ədəbiyyatşünasların və şagirdlərin adları, onların çıxış edəcəkləri mövzular, tədbirin keçiriləcəyi məkan və zaman qeyd olunur. Konfrans zamanı Məhsəti Gəncəvinin yaradıcılığına yaxından bələd olan jurnalist, yazıçı və şairlərin çıxışları dinlənilir. Oxucu konfransının planını sizə təqdim edirik:

1. Giriş hissə (Məhsəti Gəncəvinin həyat və yaradıcılığı haqqında məruzə)
2. Məhsəti Gəncəvinin yaradıcılığı haqqında kitabxana rəhbərliyinin, yazıçı və şairlərin çıxışları.
3. Yuxarı sinif şagirdlərindən ibarət olan oxucuların Məhsəti Gəncəvinin rübailəri ətrafında müzakirələri.
4. Yazıçının əsərlərindən bir neçə parçanın səhnələşdirilməsi.
5. Konfransın yekunu.

Məhsəti Gəncəvinin irsinin təbliği üçün ədəbi-bədii gecələrin keçirilməsi zəruridir. Gecəni “Rübai ustası Məhsəti Gəncəvi” başlığı ilə adlandırmaq olar. Tədbirin ssenarisini sizə təqdim edirik.

Səhnə şairənin portreti, rübailəri, Məhsəti və Əmir Əhməd” dastanını əks etdirən şəkillərlə bəzədilir. Səhnənin bir tərəfi şairə haqqında bir çox şair və yazıçıların yazdığı əsərlərlə, Məhsəti Gəncəvinin rübailəri, şairə haqqında yazılmış sitatlarla bəzədilir. Tədbir kitabxana rəhbərliyi tərəfindən açıq elan olunur. Gecəyə Məhsəti Gəncəvinin yaradıcılığına yaxından bələd olan tanınmış yazıçılar, tənqidçilər, jurnalistlər dəvət olunur. Yaxşı olar ki, tədbirə Millət vəkili, yazıçı Rafael Hüseynov, Əməkdar mədəniyyət işçisi, şairə Kəmalə Ağayeva dəvət olunsun. Tədbirin əvvəlində iştirakçılara Məhsəti Gəncəvidən bəhs edən slayd təqdim olunur.

Sonra aparıcılar səhnəyə çıxırlar.

I Aparıcı: Əziz və hörmətli tədbir iştirakçıları. Hər birinizi xoş gördük. Bu gün bizim bura yığılmaqda məqsədimiz zəngin ənənələrə malik çoxəsrlik Azərbaycan poeziyasının tanınmış nümayəndəsi Məhsəti Gəncəvinin 900 illik yubileyini qeyd etməkdir. Bildiyimiz kimi Məhsəti Gəncəvinin yaratdığı söz sənəti nümunələri insanı ucaldan yüksək bəşəri duyğular, nikbin ruh və dərin lirizmlə səciyyələnərək geniş şöhrət tapmış, sonrakı dövrlərdə bədii zövqün formalaşmasına mühüm təsir göstərmişdir. Şairənin ədəbi şəxsiyyəti yaradıcı Şərq qadınının fikir və mənəvi azadlığının parlaq təcəssümü kimi Qərb şərqşünaslarının əsərlərində çox yüksək dəyərləndirilmişdir. Məhsəti Gəncəvinin yaradıcılığının 900 illik yubileyinin dövlət səviyyəsində qeyd olunması haqqında prezidentimiz İlham Əliyev sərəncam vermiş və bu iş YUNESKO – nun görkəmli şəxsiyyətlərin və əlamətdar hadisələrin qeyd olunması proqramına daxil edilmişdir. Məhsəti şeir tariximizdə təcəssümü

rübai çərçivəsinə sığışdıran və bu növ şeirin müntəxəbatlara düşməyə layiq incilərini yaradan geniş nəfəsli sənətkardır. Məhsəti Gəncəvinin xalq şeri tərzinə yaxın formalı rübailəri və öz fəlsəfi mahiyyəti etibarilə dərin məzmunlu şerləri Azərbaycan və ümumən Şərqi poeziyası tarixində mühüm rol oynamışdır.

II Aparıcı:

Doqquz əsrdir Məhsətinin hər biri çiçək kimi sevimli, həyat şövqü ilə dolu rübailəri nəsil – nəsil insanlarımızın zövqünü oxşayır, ruhunu təzələyir. O, şeirləri, xüsusilə fəlsəfi dərinliyi ilə seçilən rübailəri ilə oxucularda həyata məhəbbət oyadır, onları nikbinliyə, dünyanın gözəlliklərindən ilham almağa çağırır. Məhsəti Gəncəvi söz tariximizin ən cazibəli ustalarındandır. Gəncənin ədəbi mühitində solmaz rübailər yaradan Məhsəti həm gözəl musiqiçi, həm də şahmatçı idi. Oxucularımız Məhsəti Gəncəvinin rübailərini birinci dəfə Nigar Rəfibəylinin tərcümələrində görüblər. Söhbət Nigar Rəfibəylinin tərcümələrindən düşmüşkən, gəlin oxucumuzun ifasında Məhsəti Gəncəvinin rübailərindən bir parçaya qulaq asaq.

I Oxucu:

Xalqın başında gər olsan da bir tac,
Ağladar səni də bir gün ehtiyac.
Xalqın dərdinə qal, ona yaxın ol,
Qorx o gündən özün olasan möhtac.
Bu dünya bir qızıl kuzəyə bənzər,
Suyu gah şirindir, gah da ki, zəhər
Çox da öyünmə ki, uzundur ömrün,
Əcəl köhləndə hazırdır yəhər.

II Oxucu:

Qızıl dedi: “Mənəm hər günə gərək,
Duz kimi möhtacdır mənə hər xörək.
Məni ölü kimi basdırmayın siz,
Həyat üçün mənəm ən yaxın kömək”
Boy – buxunu, çiyi nöqsanlıdan dad,
Namərd kişilərdən yaxşıdır arvad.
Bivəfa dostlardan düşmən yaxşıdır,
Etibarsız dostu yadından çıxart.

I Oxucu:

Nədən səni belə yandırdılar, şam,
Yaddan çıxartdılar burda bir axşam?
Sən özün dilə gəl, neyləsin, əgər
Yaranmışsa ancaq yanmaqçün adam?!

II Oxucu:

Arvadla kişini bağlayır kəbin,
Bu işə yol verir şəriət, ayın.
Mənimsə kəbinim bir rübaidir,
Varmı bu kəbinə yol verən, bir din?

Rübailəri söylədikdən sonra, oxucular alqış sədaləri altında səhnədən ayrılırlar.

I Aparıcı:

Məhsəti Gəncəvi fars dilində, əsasən, rübai janrında yazmışdır. Cüng və təzkirələrdə iki yüzə yaxın rübaisi və bir neçə başqa lirik şeri saxlanılmışdır. Yaradıcılığında məhəbbət lirikası əsas yer tutur. Rübailəri dünyəviliyi, humanizmi, nikbinliyi ilə seçilir. Məhsəti irsinin ikinci ən qədim və mühüm mənbəyi XIII əsrdə yaşamış Azərbaycan şairi Cəmaləddin Xəlil Şirvaninin “Nüzhətül – məcalis” adlı məqalələr məcmuəsidir. Əsasən, Azərbaycan şairlərinin şeirlərindən tərtib olunmuş bu məcmuədə Məhsətinin rübailərinə geniş yer verilmişdir. Bu da onu göstərir ki, Məhsəti yalnız öz dövründə deyil, sonrakı əsrlərdə də ən qüdrətli rübai ustadı kimi tanınmışdır. Məhsətinin yaşadığı dövrdən bu günə kimi heç kim onun tarixi şəxsiyyət olmasına şübhə ilə yanaşmamışdır. Şairənin tarixi şəxsiyyət olduğunu Fəridəddin Əttar, Şəmsəddin Məhəmməd Ben Qeys Razi, Həmdullah Qəzvini, Dövlətşah Səmərqəndi, Əmin Əhməd Razi, Qiyasəddin Xondəmir və başqa şairlər təsdiq edirlər. Haqqında yazılanlar onun bir sənətkar kimi Yaxın Şərqi İntibah mədəniyyətinin Xəyyam, Nizami, Hafiz, Xaqani kimi şairləri ilə bir sırada durduğunu göstərir. Bunu bir çox mənbələrdə verilmiş rübailər də sübut edir. Həmin mənbələrdən ən əhəmiyyətli Cəmaləddin Xəlil Şirvaninin tərtib etdiyi “Nüzhətül – məcalis” adlı məcmuədir. Bu məcmuə hal – hazırda İstanbulun Carullah kitabxanasında saxlanılır. Çoxu azərbaycanlı olan 380 nəfər şairin əsərlərindən ibarət olan məcmuənin əsas əhəmiyyəti ondadır ki, burada hamıdan çox Məhsətinin rübailərinə yer verilmiş və 75 nümunə göstərmişdir.

II Aparıcı:

Məhsətinin həyatı və şeirləri öz zamanəsindən başlayaraq şeir və sənət adamlarının diqqətini cəlb etmişdir. Orta əsrlərdə onun haqqında rəvayət və dastanlar yaranmışsa, müasir sənətkarlar ona poemalar, romanlar həsr etmişlər. M.S.Ordubadinin “Qılınc və qələm” romanında Məhsəti müdrik, xalq tərəfdarı olan sənətkar kimi təqdim olunmuşdur. Mirvari Dilbazinin poemasında, Nigar Rəfibəylinin şeirində, Kəmalə Ağayeva və Məmmədhusəyn Təhmasibin pyeslərində isə o, xalqı, humanist bir şairə kimi canlandırılmışdır. Məhsətinin rübailərinin bir qismi Frits Meyer tərəfindən 1963 - cü ildə “Gözəl Məhsəti” adı altında çap edilmişdir. Məhsəti Gəncəvinin bizə gəlib çatan qəsidə, qitə və rübailəri göstərir ki, o, ədəbiyyata yeni bir ruh, ab-hava gətirmişdir. Dini ideologiyanın hakim olduğu bir dövrdə şairə şeirlərində dünyəvi məhəbbəti tərənnüm etmiş, insanın istək və arzularına bəraət qazandırmışdır. O, Şərqi

poetikasının üsullərindən məharətlə istifadə edərək sevən qəlbin hislərini, sevincini, kədərini rəngarəng boyalarla qələmə alır.

Dərdinlə sənin hər gecə bir qəm gördüm

Ağlar gözümü həsrət ilə nəm gördüm

Nərgiz gözün aldatdı, yuxum qeyb oldu

Ömrümdə şirin bir yuxu mən kəm gördüm.

II Aparıcı:

XII əsrdə belə istedadlı qadın şairin yetişməsi həmin dövrdə Azərbaycan xalqının ictimai – siyasi və mədəni sahədə qazandığı nailiyyətlərin təzahürlərindən biridir. Məhsəti Gəncəvi Azərbaycan ədəbiyyatında öz yeri olan və gözə tez çarpan parlaq ulduzlardan biridir. Məhsəti Gəncəvi şeirləri, xüsusilə fəlsəfi dərinliyi ilə seçilən rübailəri ilə oxucularda həyata məhəbbət oyadır, onları nikbinliyə, dünyanın gözəlliklərindən ilham almağa çağırır. Tərki – dünyalıqdan, zahidlik və vaxtı keçmiş adət ənənələrindən uzaq olmağa səsləyir. Məhsəti Gəncəvinin bizə gəlib çatan şeirləri göstərir ki, o, ərəb, fars dillərini gözəl bilib. Şərq poetikasının incəliklərini mükəmməl mənimsəyib. Əsərlərində işlətdiyi bədii vasitələr göstərir ki, o, yüksək istedadla, incə zövqə və dərin mütaliyəyə, geniş dünyagörüşə sahib olub. Məhsəti istedadlı, mərd və insani keyfiyyətlərə malik bir şəxsiyyət olmuşdur. XII əsrlərdə yaşayan İran şairi Fəridəddin Əttar “İlahinamə” poemasında onu Məhsəti Dəbir deyə təsvir edir:

O təmiz gövhərli Məhsəti Dəbir,

Olmuşdu Səncərlə dil bir, könül bir.

Camalı deyildir ay kimi parlaq,

Qəlbən bağlanmışdı şah ona ancaq.

I Aparıcı:

Məhsəti dövrünə yaxın olan, ola bilsin ki, onu şəxsən görən Əttar şairəni yüksək keyfiyyətlərinə görə Dəbir adlandırıb. Dəbir katib, mirzə, xəttat anlamına gəlir. Eyni zamanda, dəbir yüksək savadlı, hazırcavablığı, incə zövqü ilə başqalarından seçilən olub. Şairənin bədahətən şeirlər deyə bilməsi bu işlərdə onun köməyinə gəlib. Məhsətinin Dəbir deyə xatırlanması onun yüksək savada malik bir ziyalı olduğunu, Sultan Səncər sarayında aparılan yazışmalarda yaxından iştirak etdiyini göstərir. XV əsr təzkirəçisi Dövlətşah Səmərqəndi də Məhsətinin Sultan Səncər dövrünün ən yaxşı şairlərindən biri kimi xatırlayıb. Adını Ədib Sabir, Navid Katib, Ənvəri, Süzəni və Seyid Həsən Qəznəvi kimi şairlərlə bir sırada çəkib. Araşdırmalarda göstərilir ki, Məhsətinin əldə olan əsərləri arasında bir qitə - məktub var. Həmin məktubdan belə qənaətə gəlinib ki, Ədib Sabir Məhsətiyə məktub yazıb. Bu da şairəni çox sevindirib və ona cavab yazıb:

Sabir, o naməni aldım, oxudum,

Ruhuma sanki qanad bəxş elədi.
O ədəb kanı olan mısraların
Könlümə nurlu həyat bəxş elədi.

II Aparıcı:

Bu şeir Məhsətinin XII əsrdə Sultan Səncər sarayında yaşaması fikrini bir daha təsdiq edir. Sonrakı təzkiyəçilər də Məhsətidən Gəncəli şair kimi bəhs edib, əsərlərindən nümunələr veriblər. Şairənin bir qisim rübailərində aşiqin vüsəl dəmlərində keçirdiyi sevinc hisləri əks olunur. Şeirlərində insan gözəlliyinin geniş təsviri onun həyata bağlılığını və humanizmini göstərən cəhətlər hesab olunur. Səmimi duyğuların ifadəsi olan bu rübailərdə incə həyat məqamları gülümsəyir: Şərq intibahının bir çox nümayəndəsi kimi Məhsəti də öz əsərlərində insanı, onun duyğularını müdafiə edib. Təmiz insani münasibətləri quru ehkamlara, tərki –dünyalığa və riyakarlığa qarşı qoyub. Şairə bir – birindən gözəl əsrarəngiz məhəbbət nəğmələri yaratmışdır. Məlumdur ki, insanın nəcib istək və arzularının qarşısına hasar çəkmək mümkün deyil. O, gec-tez hər cür sədləri aşaraq qurtulacaq. Məhsətinin də lirik qəhrəmanı məhz dövrünün mənəvi buxovlarından azad olan insandır. O, ancaq sevgilisini düşünür, onu torpağa, suya və günəşə də qısqanır:

Yerlərə baxma ki, torpaq su görər,
Göylərə baxma ki, günsalar nəzər.
Qeyrətdən ölərəm, ey ruhum, səni
Əgər yuxuda da görsə bir nəfər.

I Aparıcı:

Bəli, Məhsəti şeirlərində insan psixologiyası çox təbii və inandırıcı şəkildə əks tapıb.

Dərddən söz açmağa məndə hanı can,
Ya qəm şərh etməyə ürək, ey canan?
Kağızı, qələmi cansız, ürəksiz,
Alır, ağlayıram, atıram, aman!

Rübai lirik qəhrəmanın vəziyyətini, duyğular aləmini və ümitsizliyini təsvir etmək nöqtəyi-nəzərdən çox maraqlıdır. XII əsrin birinci yarısında yazıb-yaradıb, incə rübailəri ilə şöhrət tapan şairənin yetişməsi Azərbaycan xalqının ictimai-siyasi və mədəni həyatında qazandığı nailiyyətlərin təzahürüdür. O, intibah dövrünün Azərbaycan ədəbiyyatında öz yeri və dəst-xətti olan görkəmli sənətkarlarından biridir. Məhsəti irsi dövrümüzdə qədər tam şəkildə gəlib çatmamışdı. Məhsəti lirikasının əsasını məhəbbət təşkil edir. Rübailərində humanizm, dünyavilik, nikbinlik öz əksini tapır. Onun yaradıcılığında Şərq qadınının azad və xoşbəxt həyatı haqqında arzuları da əks olunmuşdur. İlk dəfə olaraq Səhab Tahiri tərəfindən Məhsətinin müxtəlif mənbələrdən rübai, qitə və qəzəlləri toplanmış və 1957-ci ildə 200-ə yaxın şeir parçasından ibarət divanını tərtib

etmişdir. Alman alimi Frits Meyer 1963-cü ildə “Gözəl Məhsəti” monoqrafiyasını yazmış və 257 rübai, 30 yaxın şeir parçasını burada toplamışdır.

II Aparıcı:

Azərbaycan alimləri və tədqiqatçılarının da Məhsətinin həyat və yaradıcılığının araşdırılmasında çox böyük rolları olmuşdur. Belə tədqiqatçılardan biri də professor, filalogiya elmləri doktoru Xəlil Yusifov “Məhsəti Gəncəvi” əsərini yazmış və sonda 190-a qədər rübaini əruzla Azərbaycan dilinə çevirmişdir. Məhsəti Gəncəvinin rübailəri təkcə Azərbaycan dilinə deyil, ingilis, italyan, alman və fransız dillərinə tərcümə edilmişdir. Məhsəti Gəncəvinin Gəncədə muzeyi yaradılmış və 1980-cı ildə heykəli ucaldılmışdır. Araşdırmalardan belə nəticə çıxır ki, XI əsrin sonları-XII əsrin əvvəllərində yaşamış Məhsəti Gəncəvi Azərbaycan intibahının parlaq nümayəndəsi və həqiqətidir. XII əsr Azərbaycan klassik şeirinin görkəmli və gözəl nümayəndələrindən biri olan Məhsəti Gəncəvi öz rübailəri ilə daha çox şöhrət qazanmışdır. Gəlin oxucularımızın ifasında sevimli şairəmizin rübailərini dinləyək:

I Oxucu:

Qəm görmüşə hər gün yeni bir qəm yetişər,
Dərd ilə yanan qəlbə dava kəm yetişər.
Aşıqləri öldürməyə çox meyl etmə,
Bir gün sənə də bəla, ey sənəm, yetişər.

II Oxucu:

Görsən məni bir söylə nədən dinmirsən?
Qan tökməyə təşnədir gözün, dönmürsən.
Çərxinmi cəfasıdır çatılmış qaşlar,
Cəlladmısan, insanlığa öyrənmisən?

III Oxucu:

Sən söylədin, ey gözəl: “Üzüm bir cənnət,
Yurdun, yuvan ondan tapacaq min ziynət”
Düzdür mü sənün sözün, yalandır yoxsa,
Dillənməyə könlündə kimin var cürət?

I Oxucu:

Güllər gül üzündən lap əcəb qaldı xəcil
Ağzın dadını gördü, rütəb qaldı xəcil
Könlündə ədəbsizlik əgər varsa, çəkin,
Etsən də ədəbsizlik, ədəb qaldı xəcil.

I Aparıcı:

Məhsəti Gəncəvi Azərbaycan intibahının parlaq nümayəndəsi və həqiqətidir. O, Şərq poetikasının üsullarından məharətlə istifadə edərək sevən qəlbin hislərini, sevincini, kədərini rəngarəng boyalarla qələmə almışdır. Bəli, Məhsəti Gəncəvi keçmişin, indinin və gələcəyin şairi olub, sözün əsil mənasında xanım, mübariz, haqq, ədalət, sevda yolçusudur. Şairə ayrı – ayrı sənət və peşə sahiblərini ədəbiyyata gətirməklə fərqlənməyi bacarmış, öz rübailərini Nizaminin əsərlərinin ilk rüşeyimi hesab etmişdir. XII yüzildə dünyanın heç bir xalqının ədəbiyyatında Məhsəti qüdrətli, Məhsəti səviyyəli və Məhsəti

istedadlı bir qadın şair olmamışdır. Məhsəti Gəncəvi öz dövrünün humanist poeziyası ilə yaxından bağlı olduğundan insanı, onun gözəlliyini, istək və arzularını ifadə etmiş, onun həyat eşqinə, duyğularına bəraət qazandırmışdır. XII əsrdə Məhsəti Gəncəvi kimi şairənin yetişməsi Azərbaycan xalqının ictimai – siyasi və mədəni həyatında qazandığı nailiyyətlərin təzahürüdür. O, intibah dövrünün Azərbaycan ədəbiyyatında öz yeri və dəst – xətti olan görkəmli sənəykarlarındanandır.

II Aparıcı:

Məhsəti Gəncəvi orta əsrlər Azərbaycan şeirinin qüdrətli nümayəndələrindən biridir. Onun yaşayış – yaratdığı zamandan 900 ilə yaxın bir dövr keçməsinə baxmayaraq, əsərləri indi də sevilə-sevilə oxunur, oxucularına zövq verir, onlarda həyata, insana məhəbbət oyadır, onları nikbinliyə, dünyanın gözəlliklərindən ilham almağa çağırır, zahidlikdən, tərki – dünyalıqdan, vaxtı keçmiş adət - ənənələrdən uzaqlaşdırır. Məhsəti Azərbaycan və Şərq ədəbiyyatının dövründə yaşamışdır. Həmin dövrdə Nizami, Xaqani kimi dahi sənətkarlar yetişmiş, Əbül – Üla, Fələki, Mücirəddin kimi şairlər yazıb – yaratmışlar. Bu dövrdə dahi Nizami tərəfindən nəinki təkcə Azərbaycan, bəlkə bütün Yaxın və Orta Şərq intibahının ən parlaq ədəbi nümunələri yaradılmışdır. Söhbət dahi sənətkarlarımız Nizamidən düşmüşkən gəlin sevimli şairəmiz Nigar Rəfibəylinin “Məhsəti” dramatik poemasından dahi şairlərimiz Nizami ilə Məhsətinin söhbətindən bir parçaya tamaşa edək.

Səhnəyə əsərə uyğun paltarlarda Məhsəti Gəncəvinin və Nizami Gəncəvinin sözlərini ifa edən oxucular çıxırlar. Məhsəti çox fikirlidir. Nizami Məhsətini görməyə gəlir.

I oxucu (Məhsəti): Ustad!

II oxucu (Nizami): Mənim şair qızım yenə qəmlidir,
Yoxsa ağlamısan, gözün nəmlidir.

I oxucu (Məhsəti): Könlüm açılmayı, nədəndir ustad,
Sönmüş bir ocaqdır sanki kainat.
Gözümdə nuru yox günəşin də bax,
Mənimçün dünyada sən varsan ancaq.
Məni əzir, ustad, sızır bu dövrən,
Heç könlüm açılmır nədənsə inan!

II oxucu (Nizami): Sən bir bəzəyisən bu kainatın,
Kədərlə keçməsin bu gənc həyatın.
Sabahın yelləri oxşasın səni,
Götürsün üstündən qara kölgəni.

I oxucu (Məhsəti): Eh, kaş bu saraydan, bu dəbdəbədən
Ömrüm boyu, ustad, iraq olaydım!
O sənənin kimsəsiz, yoxsul evində

II oxucu (Nizami): Həzin – həzin yanan çırağ olaydım.
 Sən ey mələksima, ey nazik ürək,
 Sən olan evlərdə çırağ nə gərək?
 I oxucu (Məhsəti): Gəl, ustad, qəlbimi açma, yaradır,
 Xan mənim ağlımı, gözəlliyimi
 Bir oyuncaq kimi satmaq istəyir,
 Eşqimi, hissimi, məhəbbətimi
 Şöhrət girdabına atmaq istəyir.
 II oxucu (Nizami): Gəncliyin yaraşmır üzünə məlal,
 Ümidin dostudur bil ki, istiqbal.
 Sənin saf qəlbindən qopan hər fəğan
 Ölməz, əsrlərlə yaşayır, inan!
 I oxucu (Məhsəti): Könlümün dərdləri gəlməzdir saya,
 Anamın yanınca düşdüm saraya...
 Güvənib ağlıma, istedadıma
 Xan da “qızım” dedi mənim adıma.
 II oxucu (Nizami): Qapılma, acıdır xatirələr bil.
 I oxucu (Məhsəti): Susdurmaz onları nə hiss, nə ağıl!..
 Çox şey istəmədim mən ki həyatdan.
 II oxucu (Nizami): Azadlıq eşqiylə yaşayır insan!..
 I oxucu (Məhsəti): Sənətin tükənməz xəzinəsindən
 Əlimdə qiymətli bir gövhərim yox.
 Rayihələr saçan şeir bağında
 Açılan ətirli süsənbərim yox.
 Böyük şairlərin yaratdıqları
 Bu əlvan dəstədə lalələrim yox.
 Nə Şirinki kimi xoş qəzəllərim
 Nə də Fərhad kimi bir hünərim yox.
 II oxucu (Nizami): Sədəflə bəslənən incidir, dürdür,
 Su deyil bu axıb gedən, ömürdür.
 Şikayət eyləmə yoxsulluğundan,
 Baxsan almazın da əsli kömürdür.
 Gəncsən, çox yaradıb, yazacaq əlin,
 Lakin sarsılmasın eşqin, əməlin.
 Qoyma ki, büdrəsin əlində qələm,
 İnsanın ən böyük düşmənidir qəm...
 Sönməz əbədiyyət, yüksələr günəş,
 Açılar üfüqdə bir özgə aləm...
 Yaşa bu dünyada günəşdən təmiz.
 Nə yalançı şöhrət, nə yalançı şan
 Bil ki, qoymamışdır tarixdə nişan.
 Bağlasın adınla elin baharı,
 Adınla ucalsın yurdun vüqarı!
 Səni yetişdirən bu ana torpaq

Sənin sənətinlə abad olacaq.
İnan, gələcəyin böyük adı var,
Yaşar yer üzündə insan bəxtiyar!

*Tamaşanın sonunda ifaçılar tədbir iştirakçıları ilə sağollaşib
səhnədən ayrılırlar.*

I Aparıcı: Orta əsrlər şəraitində, qadının hüquqlarının məhdudlaşdırdığı bir dövrdə Məhsəti Gəncəvi kimi istedadlı şairənin yetişməsi xüsusi əhəmiyyət kəsb edirdi. Bu ümumi mədəni səviyyənin, baxışlarda yaranan yeniliyin, azadfikirliliyin əlamətlərindən idi. Məhsəti kimi bir qadın sənətkar birdən-birə yetişə bilməzdi. Bunun üçün müəyyən zəmin olmalı idi. Məhsətinin əldə olan şeirləri göstərir ki, o, yaxşı təhsil almış, ərəb və fars dillərini öyrənmiş, Şərq ədəbiyyatı inceliklərini mükəmməl bilmişdir.

II Aparıcı: Onun əsərlərində işlənən bədii vasitələr aydın şəkildə göstərir ki, Məhsəti yüksək istedad və incə zövqlə yanaşı, dərin mütaliyəyə malik olmuşdur. Düzdür, Məhsətinin həyatı, şəxsiyyəti, təhsili haqqında mənbələrdə dəqiq, ətraflı məlumat yoxdur. Şairə haqqında ancaq əsərlərindən əldə olan nümunələrə əsaslanıb müəyyən fikirlər irəli sürmək olar. Bu ondan irəli gəlir ki, orta əsrlər şəraitində qadının şeir yazmağını qəbahət saymış, onun haqqında danışmağı məqbul hesab etmişlər. Şairənin haqqında müxtəlif rəvayətlər uydurulmuşlar. Bu rəvayətlərin böyük bir qismi “Əmir Əhməd və Məhsəti” adlı dastan – rəvayətdə toplanmışdır. Şairə Kəmalə Ağayevanın “Məhsəti” pyesi də olduqca maraqlıdır. Məktəbli dostlarımızın “Məhsəti” pyesindən bir parça hazırlamışlar. Buyurun, tamaşa edin.

*Səhnəyə Məhsəti, İlyas, Əmir Əhməd rolunu ifa edən oxucular çıxırlar.
Məhsəti sürgündən doğma vətəni Gəncəyə qayıdıb. Bütün Gəncə onu qarşılamağa
çıxıb. Azərbaycanın sevimli şairi İlyas da, onların arasındadır. Məhsəti ürək dolusu
nəfəs alır, camaatın gətirdiyi gülləri bağına basır. Onun gözü Əmir Əhmədi
axtarır.*

I oxucu (Məhsəti): Ah, vətən, vətən!...
Yığışın yanıma, ellər, ay ellər,
Qəlbim sevinmədi bir gün də sizsiz.
Ömrümün həmdəmi, güllər, a güllər,
Məni baharlara nəql edərsiniz.
Qürbətdən dönmüşəm, məni ellərim
Gözəl qarşıladi, söylə, o hanı?
Məni qarşıladi nərgiz güllərim,
Söylə, ey nərgizim, söylə, o hanı?
Ey burda ötüşən gənclik illərim,
Söylə, bəs o hanı, söylə, o hanı?

*Həzin musiqi sədaları altında Əmir Əhməd daxil olur. O, qocalmış Məhsətini
görüb təəcüblə yerində donub qalır. İlyas sözə başlayır.*

II oxucu (İlyas): Bu ağ saçlarama heyrət edirsən,
Məgər bilmirsənmi dağa qar düşər?
Qürbət küləkləri toxunan üzə
Namərd, bilmirsənmi qırıqlar düşər?
Vətən yollarına baxan gözlərə
Qəm də pərdə çəkər, intizar düşər.
O sənin yolunda tufana düşdü,
Ömrün gülşəninə bəzən sap düşər,
Baxma sənətkarın xəzan halına
Gün gələr o qəlbə novbahar düşər.
Aldın əllərimdən həyatımı, yar,
Qəlbimi yaşadan dildar sən idin.
Ömrüm xəzan vurmuş yarpağa döndü,
Ona həyat verən bahar sən idin.

Əmir Əhməd bu sözləri deyib, qəmli halda səhnəni tərk edir.

I oxucu (Məhsəti): Sən gəl məni evimə apar,
Bu olar səninçün bir səvab kimi.
O evdə eşqimin xatirəsi var,
Durur oxunmamış bir kitab kimi.
Orda məhəbbətin nakam səsi var,
İnləyir qırılmış bir rübab kimi.
Mən onu dinləyib ölmək istərəm.
Gedək, İlyas, məni evimə apar.

II oxucu (İlyas): Mən ona nə deyim, ey zalım ruzgar...
Ustad, viran qalsın belə dünyanı,
Zalimlər dağıtdı o xanimanı.
Sabahın vəslinə ümidvarlara,
Nə qəsr gərəkdir, nə sığınacaq.
Qəlbini sığa bilməz daş divarlara,
Şairin məskəni dünyadır ancaq.

I oxucu (Məhsəti): Deyirdim ölsəm də nə qəm, ellərə
Mən ki, bir xəzinə qoyub gedirəm.
Xanəmlə dağıldı yazdıqlarım da,
Hanı, dünyada nə qoyub gedirəm?
Cəngi mənə verin, dinləyim barı
Onun telindəki hıçqırıqları.
(Məhsəti əlinə çəngi götürüb çalır)
Mənə nə bilirdin, zaman eylədin
Gücün çatan qədər divan eylədin.
Çırpdın daşdan – daşa, ruzigar, məni.
Bəs yara neylədim, atdı yar məni,
Deyirdim o çətin unudar məni.

II oxucu (İlyas): Eşqim məhbus oldu dərddə,
Döndərdi xəzana o bahar məni.
Yox, Məhsəti xanım, bahar sizsiniz,
Siz gözəl Gəncədə əvəzsizsiniz.
Ömrünü bitirib ötdükcə illər,
Sizi sinəsinə yazacaq ellər.

I oxucu (Məhsəti): Mən haqqın yolunda sönən bir şamam,
Tufanlı səhərdim, indi axşamam.
Lütf edib dinləyin, ey növcəvanlar,
Ölüm ayağında sizə sözüm var.
Gözünüz önündə qoyub həyatı.
Dinləməyin əsla puç xurafatı.
Elin çağrılmamış qonağıdır o,
İnanmayın, böhtan çanağıdır o,
İlyas, bir yaxın gəl, gəl dinlə məni,
Sənə tapşırıram dərddə vətəni,
Yaz, qoy yazdıqların bir aləm olsun,
Yaralı vətənə o məlhəm olsun.

Məhsəti bu sözləri deyib, gözlərini həyata əbədilik yumur.

II oxucu (İlyas): Sən bir ülkər idin, işıq saçardın,
Bu işıq gözü kor dövrəyə düşdü.
Şadlığı çox sevən o böyük qəlb
Əfsus! Gülzara yox, tufana düşdü.
Yox, yox, o ölməmiş, inanmıram mən,
Fəqət üz çevirmiş zəmanəsindən.
O öz atəşiyə nura büründü,
Əsrin göylərində parladı, söndü.
Fəqət inanıram, gələcək zaman.
Onun göylərinin aydınlığından.
Can alıb yuxudan o oyanacaq,
O ulduz parlayıb yenə yanacaq.

Tamaşanın sonunda iştirakçılar baş əyib, səhnədən ayrılırlar.

II Aparıcı: Təxminən XIV əsrdə yarandığı ehtimal edilən bu kitabın özündə də Məhsətiyə rəğbət hissi duyulur, onun yüksək istedadı, mərdliyi, xoş təbiəti göstərilir. Məhsəti Gəncəvi yaradıcılığına rəvayətlərə əsasən yanaşmaq, əlbəttə, böyük səhv olardı. Məhsəti şairənin təxəllüsüdür. Necə ki, Xaqani, Nizami, Xətai də olduğu kimi. Əsrlər keçməsinə baxmayaraq dərin insani duyğuların tərcümanı olan şeirlərin müəllifi Məhsəti unudulmamış, həmişə sevilmişdir. Məhsəti Gəncəvi bəzən Dəbir deyə xatırlanmışdır. XII –XIII əsrlərdə yaşamış görkəmli İran şairi Fəridəddin Əttar “İlahinamə” poemasında Məhsətini

Dəbir adlandırmışdır. Məhsəti dövrünə yaxın olan Əttar şairəni təmiz gövhərli Dəbir adlandırır. Dəbir katib, yazan, yazı işlərini aparın mənəsini daşıyır. Dəbir yüksək savada, gözəl xəttə malik olmalı, hazırcavablığı, incə zövqü, diplomatik keyfiyyətləri ilə seçilməli idi. Məhsəti Gəncəvidə bu xüsusiyyətlərin hər biri var idi. Şairənin bədahətən şeirlər deyə bilməsi də bu işdə köməyinə gəlirmiş. Bizə görə, Məhsətinin Dəbir deyə xatırlanması onun yüksək savada malik bir ziyalı olduğunu, Sultan Səncər sarayında aparılan yazışmalarda yaxından iştirak etdiyini göstərir.

I Aparıcı:

Təzkiyə və tarix müəllifləri də Məhsətidən gəncəli şairi kimi bəhs etmiş, əsərlərindən nümunələr vermişlər. Məhsəti haqqındakı məlumatlar göstərir ki, o, XII əsr Azərbaycan şeirinin istedadlı nümayəndələrindən biri olmuşdur. Məhsətinin ədəbi irsi zamanı keşməkeşləri nəticəsində pərakəndə düşmüş, bütöv bir məcmuə, ya divan şəklində gəlib bizə çatmışdır. Lakin xoşbəxtlikdən bu gözəl qadın şairənin irsi tamamilə itib batmamışdır. Şeir və sənət həvəskarları onun şeirlərini əzbərləmiş, haqqında rəvayətlər düzəltmiş, şeirlərindən əldə edə bildiklərini dəftərlərinə köçürmüşlər. Məhsəti öz dövründə, eləcə də sonrakı əsrlərdə ən qüdrətli rübai ustadı kimi tanınmışdır. Məhsətinin bizə qədər gəlib çatan rübai, qəzəl və qitələrinin nəzərdən keçirilməsi göstərir ki, Məhsəti dövrünün humanist poeziyası ilə yaxından bağlı olmuş, dini ideologiyanın hakim olduğu bir şəraitdə dünyəvi hissələr tərənnüm edən əsərlər yaratmış, insanı, onun gözəlliyini, arzu və istəklərini ifadə etmiş, onun həyat eşqinə, rəngarəng duyğularına bəraət qazandırmışdır. Şairənin əsərlərinin üstün cəhəti odur ki, onlarda insan məhəbbəti əsas yer tutur. Məhsəti sevən qəlbin sevincini, kədərini rəngarəng boyalarla qələmə alır. Məhsəti Gəncəvi klassik Şərq poetikasının bədiilik üsullarından məharətlə istifadə etmişdir. Şairə ənənəvi üsul, obraz və təşbəhlərlə səmimi insan duyğularının inikasına nail olmuşdur. Çox vaxt müəyyən bir fikir və ya hissələri ifadə etməklə bərabər, gözəl bədii lövhələr yaratmışdır. Məhsəti böyük heyranlıqla insan gözəlliyini, daha çox gözəlliyin təsirindən doğan hisləri öz rübailərində çox gözəl şəkildə əks etdirmişdir. Şairə rübailərini elə zövqlə, elə məharətlə işləmişdir ki, gözəl poetik bir lövhə yaranmışdır. Ədəbi hadisə olan Məhsəti Gəncəvi tək milli şeirimizin, tək Şərqin deyil, bütün dünya ədəbiyyatının bəzəyi olmağa layiqdir. XII yüzildə dünyanın heç bir xalqının ədəbiyyatında Məhsəti qüdrətli, Məhsəti səviyyəli və Məhsəti istedadlı bir qadın şair yoxdur.

II Aparıcı:

Məhsəti Gəncəvinin şeirlərində insana, onun duyğularına

dərin məhəbbət ifadə edilmişdir. İnsandakı səmimilik, təbiilik, canlılıq və obrazlılıq Məhsətini dövrünün ən mütərəqqi görüşlü yazıçılarından biri kimi qiymətləndirməyə haqq qazandırır. Məhsəti Gəncəvinin şeirlərində insan gözəlliyinin, hisslərinin belə geniş təsvir edilməsi təsadüfui hal olmayıb şairənin həyata bağlılığını, humanizmini göstərən cəhətlərdir. Səmimi duyğuların, canlı, real insan münasibətlərinin ifadəsi olan bu rübailərdə gülümsəyən həyat indi də bizə doğma və tanışdır. İnsanı, onun istəklərini çox təbii şəkildə yaradan şairənin rübailəri poeziyasının poetik təsdiqidir. Məhsətinin lirik qəhrəmanı məhz dövrün mənəvi buxovlarından azad olmuş insandır. Şairənin rübailərində insanın psixologiyası çox təbii və inandırıcı əks olunur. Psixoloji cəhətdən şeir o qədər məharətlə qurulmuşdur ki, həsrət və düşüncə mənəşəsində sıxılan aşiqin əhvali – ruhiyyəsi haqqında oxucuda aydın təsəvvür yaradır.

I Aparıcı:

Məhsətinin rübailərinin qəhrəmanı Məcnunun müasiridir. Məhsətinin əldə olan əsərləri içərisində sırf ictimai – siyasi, əxlaqi, fəlsəfi məzmunlu şeirlər az olsa da, onun bir çox şeirlərində həyata, cəmiyyətə və insana dərin humanist münasibətin ifadəsini görmək mümkündür. Məhsətinin rübailəri içərisində ayrı-ayrı peşə sahiblərinin tərənnümünə həsr olunmuş bir sıra şeirlər də vardır. Sənət və peşə sahiblərinin ədəbiyyata gətirilməsi, onların əməyinin hər hansı şəkildə olursa-olsun tərənnüm olunması humanizmin, eləcə də intibahın təzahür formalarından biri sayılmışdır. Məhsəti rübailərində sadə zəhmət adamlarına məhəbbət bəsləyir. Bu məhəbbət əməkçi insana, şəhər sənətkarlarına olan rəğbətə bədii əksindən başqa bir şey deyildir. Şairə şahları, cəngavərləri, sərkərdələri deyil intibah dövründə yaşamış sadə əmək adamlarını öz əsərlərində qəhrəman seçir, onların istək və arzularını öz istək və arzusu kimi tərənnüm edir. Məhsətinin peşə və sənət adamlarına belə rəğbətli münasibəti onun əxilərə, əxi görüşlərinə yaxınlığı haqqında düşünməyə imkan verir. Şairənin Gəncədə yaşadığı Xarabat məhəlləsi əxilərin də çox toplaşdığı yer idi. Məhsətinin sadə əmək adamları ilə bağlılığı bu şeirlərdə aydın hiss olunur.

II Aparıcı:

Məhsəti rübainin imkanları daxilində mədhiyyə ənənələrinə sadıq qalaraq çox maraqlı əsərlər yaratmışdır. Məhsəti mədh deməkdə də qüdrətli bir sənətkardır. Aşağıdakı beytə fikir verək:

Ey şahım, hamıdan üstün bilərək
Bəxt atını sənə bəxş etdi fələk.
Qızıl nallı atın batmasın deyə
Yerlərə sərməşdir gümüş bir örnək.

Şair şahın göylər tərəfindən səadət atına mindirildiyini, göylərin onu bütün hökmdarlardan daha üstün tutduğunu bildirir, qar yağmasını da şaha qarşı olan xoş münasibətin bir təzahürü kimi qiymətləndirir. Əlbəttə, belə məharətlə yazılmış mədhiyyə - rübaini ancaq yüksək şairanə təxəyyülə, incə zövqə, mükəmməl ədəbi təhsilə malik bir sənətkar yarada bilərdi. Gəlin aşağıdakı rübaiyə fikir verək:

Üç min il dolanıb günəş dünyanı,

Yaradar bir qızıl, ya gövhər kanı.

Əlimi, ovcumu bir sözlə, ey şah,

Sən etdin həm qızıl, həm gövhər kanı.

Bu rübaidə də Məhsəti böyük ustalıqla ona nə münasibətləsə bolluca bəxşiş verən hökmdara öz minnətdarlığını bildirir. Məhsəti özünü qolsuz – qanadsız, zəif bir quşa, zəmanəsini isə onu pərvazlanmağa, ürəyinin istəyincə qanadlanmağa macal verməyən bir qəfəsə oxşadırdı. Şairə bu rübaidə öz qüdrətini nümayiş etdirə bilmişdir. Əvvəl söylədiyimiz rübaidə Məhsəti qar yağmasından hökmdarın mədhi üçün necə istifadə edirsə, burada da hökmdarın ona verdiyi bəxşişdən eləcə məharətlə faydalanır. Şairə hökmdarın səxavətini tərifləmək üçün onu üç min il ərzində bir qızıl mədəni yetirən günəşlə müqayisə edir. Məhsəti folklor havalı, folklor ruhlu bir sənətkardır. Məhsəti bir şair kimi ədəbiyyatımızın qanunauyğun inkişafı ilə, öz yaradıcılığı ilə bu tərəqqiyə yeni izlər qoydu, söz sənətimizin yüksəlişinə təsirli xidmətlər göstərdi. Fars, ərəb, türkdilli şeirdə on üç əsrlik zəngin ənənəsi olan rübaiçilikdə Məhsətinin xüsusi yeri var. O, Xəyyamla birgə Şərq ədəbiyyatında ən qüdrətli rübai ustası kimi şöhrətlənmişdir. Onun ədəbi irsindəki yeni mövzular, cəsarətli ideyalar, sələflərindən tamamilə fərqlənən obrazlar sistemi rübaiçiliyi zənginləşdirmiş, ideya – tematik hədudlarını bir qədər də genişləndirmiş, ifadə tərzini bir qədər də əlvanlaşdırmışdır. Məhz elə buna görə sonralar rübaiyə üz tutan bir çox sənətkarlar Məhsəti ənənələrini davam etdirmiş, Məhsəti rübailərinə nəzirələr, bənzətmələr yazmışlar. Şəxsiyyəti və yaradıcılığının mahiyyəti etibarlı ilə Məhsəti Azərbaycan intibahının ən qabaqcıl elçilərindən olmuşdur. Nikbin, xoşgün bir dünya idi Məhsəti Gəncəvinin şeir aləmi. Onun rübailəri doqquz yüz ildir ki, fərəh, sevinc saçır. XII yüz il Azərbaycan şeirinin zənginliyinə, yetirdiyi sənətkarların miqdarına və o söz ustalarının istedadlarının böyüklüyünə görə xalqımıza dünyanın mədəni xalqlarının hər biri həsəd aparırdı. Məhsəti uca varlığıyla, yaşarı irsiylə adının yanındakı Vətəni hər zaman qorumuşdur.

I Aparıcı:

Məhsətinin yaşadığı dövrdən keçən 900 ilə yaxın bir zaman ərzində heç kəs onun bir şairə kimi tarixi şəxsiyyət olmasına şübhə ilə yanaşmamışdır. Məhsəti Gəncəvinin tarixi şəxsiyyət olmasını bir çox orta əsr şair və alimlərinin müxtəlif qeydləri təsdiq edir. Öz incə ruhlu şeirlərilə şöhrətlənən şairə ömrünün müəyyən müddətini Sultan Mahmud Səlcuqi və Sultan Səncər saraylarında keçirmişdir. O, rübai janrının ən görkəmli nümayəndəsi kimi tanınmışdır. Məhsətinin həyatı və şeirləri öz zamanəsindən başlayaraq şeir və sənət adamlarının diqqətini cəlb etmişdir. Qadın, onun mənəvi haqqı, idealları, arzu və istəkləri Məhsəti şeirində heyrətamiz bir ustalıqla qələmə alınmışdır. Bu baxımdan ədəbiyyatlarımızın Məhsətidən çox sonrakı inkişaf mərhələlərində də gəncəli şairənin ucaldığı səviyyəyə qalxan ikinci sənətkar görmürük. Məhsəti Azərbaycan şeirində ilk dəfə şəhraşub janrına müraciət etmiş, bütün Şərq şeirində rübai – şəhraşublar silsiləsinin ən mükəmməl örnəklərindən birini qələmə almışdır. Məhsəti irsinin poetik incəlikləri saysız – qədərsizdir. Bəli Məhsəti söz tariximizin ilk böyük şairəsidir.

II Aparıcı:

Şəxsiyyəti və yaradıcılığının mahiyyəti etibarlı ilə Məhsəti Azərbaycan intibahının ən qabaqcıl elçilərindən olmuşdur. Məhsəti ilə bugünün oxucusunu arasında doqquz əsrlik zaman ayrılığı durur. Lakin bu zaman sərhədinin uzaqlığı, adi məntiqlərin əksinə olaraq, Məhsətinin böyüklüyünü daha aydın görməyə imkan yaradır. Orta əsrlərdə onun haqqında rəvayətlər və xüsusi bir dastan yaranmışsa, müasir sənətkarlar ona şeirlər, poemalar, romanlar həsr etmişlər. M. S. Ordubadinin “Qılınc və qələm” romanında Məhsəti müdrik, xalq tərəfdarı olan bir sənətkar kimi təqdim olunmuşdur. Mirvari Dilbazinin poemasında, N.Rəfibəylinin şeirində, Kəmalə Ağayeva və Məmmədhüseyn Təhmasibin pyeslərində isə o, xəlqi, humanist bir şairə kimi canlandırılmışdır. XII əsrdə belə istedadlı bir qadın şairənin yetişməsi həmin dövrdə Azərbaycan xalqının ictimai – siyasi və mədəni sahədə qazandığı nailiyyətlərin təzahürlərindən biridir. Məhsəti Gəncəvi intibah dövründə Azərbaycan ədəbiyyatının asimanında öz yeri olan, gözə tez çarpan parlaq ulduzlardan biridir. Məhsətinin Nigar Rəfibəyli tərəfindən ustalıqla Azərbaycan türkcəsinə çevirilmiş rübailəri oxucular tərəfindən rəğbətlə qarşılanmış, dönə - dönə çapdan çıxmışdır.

*Söhbət rübailərdən düşmüşkən gəlin məktəbli oxucularımızın ifasında
rübailərə qulaq asaq.*

I Oxucu:

Hər iki dünyanın kərimi Sənsən
Qocaya, cavana kömək edənsən!

- Sənin rəhmətinə əminik, Allah,
Könlümüz şad olur sənin feyzindən.
- II Oxucu: Məni kam almağa qoymadı zaman,
Gücü çatan qədər elədi divan
Deyəsən əhd etmiş, dolandıqca hey.
Məni də özüylə hərlətsin dövrən.
- I Oxucu: Özgədən heç zaman gözləmə kömək,
Quru budaq kölgə salmaz, ey ürək!
Qənaət əzizlər, tamah xar edər,
Az olan şeylərə qənaət gərək.
- II Oxucu: Ey ürək! Ömrünü vermişən badə,
Gülüb yetməmişən kamə, murada.
Kimsə yetişmədi dadıma, heyhat!
Mən sənin əlindən gəldim fəryadə.
- I Oxucu: Yudun xətaləri, sən ey lütfkar,
Qulluq sırğan bütün qulaqlarda var.
Günahın yükünü götür, ey Allah,
Dar gündə kimsəni sən eyləmə xar!
- I Aparıcı: Biz Məhsəti Gəncəvini daha inadla öyrəndikcə, onun dərin mənəli, zərif rübailərinin təkinə endikcə, ədəbi irsinin yeni – yeni nümunələrini üzə çıxardıqca, şeirimizin sonrakı inkişafına, təsirinə aid daha tutarlı yeni dəlillər tapdıqca onun istedadının, zəkasının böyüklüyünə heyranlığımız daha da artacaq. Və hər dəfə ədəbiyyat tariximizin bu bənzərsiz, mübariz elçisindəki şeir vergisinin yeni üfüqlərini kəşf etdikcə şairəyə məftunluğumuz daha da artır. Məhsətinin ən böyük nailiyyəti, bir ömür bahasına qazandığı ən başlıca xoşbəxtliyi budur ki, şair olaraq əbədi dirilik, ölməzlik qazandı. Məhsəti hüsnüylə, tərəvətli rübailəriylə, sətrəncdəki istedadıyla, musiqidəki səriştəsiylə, büründüyü şöhrət və diqqət hələsiylə tarix içində, doğrudan da, xanımlar xanımı kimi ucaldı. Məhsəti Gəncəvinin ən böyük nailiyyəti, bir ömür bahasına qazandığı ən başlıca xoşbəxtliyi budur ki, şair olaraq əbədi dirilik, ölməzlik qazandı.
- II Aparıcı: Bu gün Məhsətinin danışdığı dillərin sayı çoxdur. İndi onun rübailəri farsca və azərbaycanca nəşr olunur. Gəncəli şairənin poetik yadigarlarının sərhədi getdikcə böyüyür. Rübailər almancaya, fransızcaya, ingiliscəyə, italyancaya çevrilib. Bir sözlə, Məhsəti şöhrətinin, Məhsəti fəthlərinin fəzaları hüdudsuz. Məhsəti sözünün cazibəsi doqquz yüz il bundan əvvəl olduğu məqamında qalır, yenə oxucusunu heyran edir. Bu gün dünyada bizi – Azərbaycanı həm də Məhsətiyə görə tanıyırlar. Məhsəti Gəncəvi ölməz sənəti ilə bütöv Azərbaycanda özünə abidə ucaldıb. Təsəvvürümüzə sığmayacaq qədər nəhəng zamanlar boyu Məhsətinin adı və şeirləri illərimizi aydınladacaq,

köhnəlməyən gerçəkləriylə köhnə dünyaya hayan olacaq. Ötkəm şəxsiyyəti, üstün ağılı, sərhədsiz duyğular dünyasıyla vəhdətdə olan qələminin bəhrələrini xalqına əbədi miras edən Məhsətinin millətinə və məmləkətinə xidmətlərindən biri də adının yanında Gəncə sözünün olmasıdır. Məhsəti uca varlığıyla, yaşarı irsiylə adının yanındakı vətəni hər zaman qorudu. O, yenə neçə - neçə sənətkar nəslinin ilham qaynağına çevrilir. Məhsəti nəğməsinin, Məhsəti sözünün, Məhsəti adının yeni əsrdə, yeni minillikdə daha böyük diqqətlərə və sevgilərə layiq görüləcəyinə hamımız inanırıq. Məhsətinin söz övladları, şeir balaları doqquz yüz əsrdir diridir, sağdır. Onun əsərləri zehinlərdə, könüllərdə daim yaşayacaq və yeni doğulacaq əsərlərdə əks – səda verəcək... Ədəbi hadisə olan Məhsəti Gəncəvi tək milli şeirimizin, tək Şərqi deyil, bütün dünya ədəbiyyatının bəzəyi olmağa layiqdir.

S O N

Ədəbiyyat siyahısı:

1. Ağayeva Kəmalə. Məhsəti // Ağayeva Kəmalə .Sən olmasaydın... - Bakı, Azərənəşr, 1974.- səh. 30-138.
2. Dilbazi Mirvarid. Məhsəti // Dilbazi Mirvarid. Seçilmiş əsərləri. - Bakı, Lider nəşriyyat, 2004.- səh 249- 270.
3. Hüseynov Rafael. Məhsəti Gəncəvi – özü, sözü, izi. - Bakı, Nurlan nəşriyyat, 2005. - 560 səh.
4. Hüseynov Rafael. Məhsəti necə varsa. - B, Yazıçı, 1989.- 336 səh.
5. Məhsəti Gəncəvi. Rübailər.- Bakı, Lider nəşriyyat, 2004. - 144 səh.
6. Məhsəti Gəncəvi. Rübailər // Nigar Rəfibəyli. Seçilmiş əsərləri. - Bakı, Şərq-Qərb, 2004.- Səh.254-257.
7. Məhsəti Gəncəvi. Rübailər // Şərq.Tərcümə toplusu IV. - Bakı, Nurlan nəşriyyat, 2007. - səh 4-20.
8. Rəfibəyli Nigar. Məhsəti // Nigar Rəfibəyli. Seçilmiş əsərləri.- Bakı, Şərq-Qərb, 2004.- səh. 244-254.
9. Saflıq bulağı // Məhsəti şairlər məclisinin almanaxı.- Bakı, Adiloğlu nəşriyyatı, 2002. - səh .4-7.